

nordisk ARKIVNYT

I • 2012

Nordiska arkivdagarna i Tavastehus! 37

"Provinsakvaret"
lukker

3

Sikring av
departementsarkiv
etter terrorangrepet
22. juli

25

Konst-iga handlingar –
Arkivens Dag 2011

42

Akranes Regionalarkiv

44

HOVEDREDAKTØR

Leon Jespersen
Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45) 41 71 72 24
Fax: 33 15 32 39
e-post: lj@ra.sa.dk

LOKALREDAKTØRER**Danmark**

Se hovedredaktør

Finland

Pertti Hakala
Riksarkivet
Box 258, FIN-00171 Helsingfors
Tel.: (+358) 22 85 21
e-post: pertti.hakala@narc.fi

Island

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivet, Reykjavík
Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík
Tel.: +354 590 33 00
e-post: eirikur@skjalasafn.is

Norge

Maria Press
Statsarkivet i Trondheim
Maskinistgata 1
N-7042 Trondheim
Tel.: (+47) 73 88 45 00
e-post: maria.press@arkivverket.no

Sverige

Maria Nordström Jarnryd
Riksarkivet
Box 12541
S-10229 Stockholm
Tel.: (+46) 10 47 67 235
e-post: maria.nordstrom@riksarkivet.ra.se

NA udkommer fire gange om året.
ISSN 0546 2851

Layout & tryk: Nofoprint as

Retur

Rigsarkivet

Nordisk Arkivnyt
udgives af Rigsarkivet
Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tel.: (+45) 41 71 72 24
E-post: lj@ra.sa.dk
www.arkivnyt.nu

Hovedredaktøren

Kære læser,

"Den primære forklaring på den gode gamle tid er dårlig hukommelse", skrev den humoristiske og satiriske amerikanske journalist Franklin Pierce Adams (1881-1960). Med disse ord bydes læserne velkommen til en ny årgang af Nordisk Arkivnyt, hvori redaktionen vil bestræbe sig på at belyse og diskutere væsentlige sider af de nordiske arkivvæseners forhold. Lysten til at skrive i bladet er stor. Læseren vil bla. opdage, at fire af de fem rigs-/nationalarkivarer har bidraget til dette nummer.

At 2012 bliver et år i krisens tegn, mindes man dagligt om i medierne, så den problematiske eller udfordrende nutid har man ikke meget mulighed for at glemme. Det har også sat sig sine spor i årets første nummer af NA. I flere indlæg berøres, hvordan udfordringerne tackles, herunder nye organisatoriske rammer og arbejdsprocedurer. I Danmark berettes således om lukningen af Landsarkivet for Sjælland efter fusion med Rigsarkivet.

I disse år digitaliseres store mængder arkivalier, der lægges på nettet. Det er helt oplagt med hensyn til højfrekvente arkivalier som fx kirkebøger, sådan som det fremgår af en islandsk artikel. Men hvad skal ellers digitaliseres? Ofte anlægges en kvantitativ vinkel på digitaliseringen, men i et finsk bidrag fokuserer Mikael Korhonen på kvalitative aspekter. Er det fra forskernes synspunkt de "rigtige" arkivalier, der digitaliseres? Hvordan har brugerne taget imod det, og hvordan har digitaliseringen af kulturarven påvirket forskningen? Spørgsmålene stammer fra Det Svenska Litteratursällskapet i Finlands spørgeundersøgelse "Forskarnas röst och digitaliserat material", og det er væsentligt at få dem diskuteret i et offentligt forum.

I et par andre bidrag problematiseres gængse arkivtermer. I én artikel diskuteres tilgængeliggørelses- og formidlingsbegrebets anvendelighed i relation til digitale arkivalier; i en anden stilles samme spørgsmål til andre centrale arkivtermer såsom proveniens, arkivskaber og sagsbegreb. Begge artikler accentuerer på den måde nødvendigheden af en revision af en arkivterminologi, der er skabt – og er meningsfuld – i en verden med papirarkivalier.

På den baggrund kan man foreslå, at der inden for et nordisk samarbejde udarbejdes en ny grundbog i arkivkundskab, der på én gang er tidssvarende og dækkende også i forhold til digitale arkivalier, og som samtidig kan benyttes som lærebog i en mere formaliseret arkivaruddannelse. En idé som vil blive taget op i et senere nummer af NA.

Finanskrise, budgetunderskud og usikre ansættelsesforhold får mange til at opfatte samtiden – 2012 – som problematisk. Om nogle år vil 2012 måske tilhøre "den gode gamle tid". Det skyldes ikke bare dårlig hukommelse, for – som det er fremgået – sker der også mange positive ting. Krisen tvinger til nytænkning og omformning af det ydre, organisatoriske arkivlandskab, som vi kendte, lige som der med problematiseringen af gængse arkivfaglige termer kan tages de første spadestik til en begrebsafklaring og –omformulering.

Det underkender en anden ikke uvittig påstand, at opfindelser ikke opstår hos folk, der står tidligt op, men hos dovne mennesker – hvor opfindelser gøres af bekvemmelighedsgrunde. Flere bidrag i dette nummer vidner om, at krisen har befordret løsninger, og at der arbejdes med grundlæggende begreber, der må overvejes, gentænkes og omdefineres i forbindelse med arkivernes vej ind i den digitale verden.

Leon Jespersen

”Provinsakvariet”

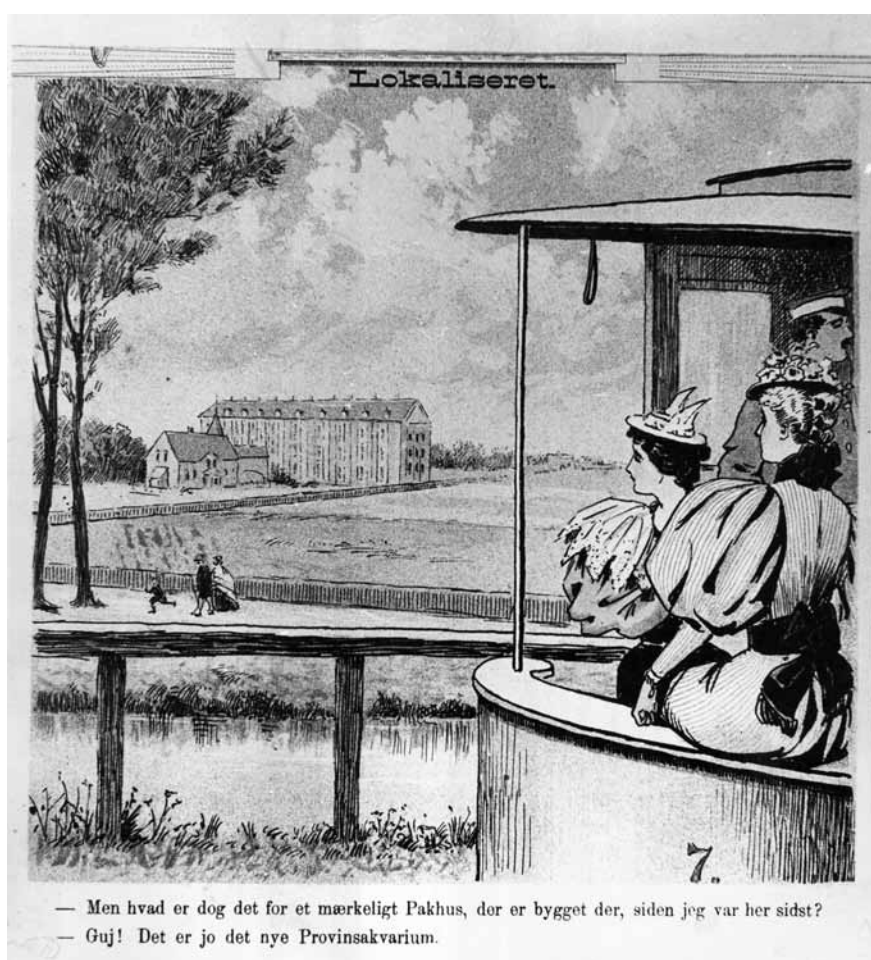
lukker

Jørgen Mikkelsen

Den første danske arkivlov fra 1889 fastslog, at der skulle oprettes et rigsarkiv bestående af et hovedarkiv for centraladministrationens arkivalier i København og tre provinsarkiver for lokaladministrationen i hver sin landsdel. I 1907 ændrede hovedarkivet navn til Rigsarkivet, mens provinsarkiverne i København, Viborg og Odense kom til at hedde landsarkiver. Det fjerde landsarkiv i Aabenraa blev oprettet, efter at Sønderjylland var blevet genforenet med resten af Danmark i 1920.

Nu bliver antallet af landsarkiver igen reduceret til tre. Det sker ved en sammenlægning af Rigsarkivet og Landsarkivet i København. Det betyder, at Landsarkivets arkivalier og personale bliver fordelt på Rigsarkivets to domiciler på Slotsholmen (ved Christiansborg Slot) og på Kalvebod Brygge (nær Københavns Hovedbanegård). Landsarkivet vil definitivt være afviklet ved udgangen af 2012, og Statens Arkiver kan herefter spare en husleje på 7 mill. kr., hvilket har været det vigtigste motiv til sammenlægningen. Men koncentrationen på færre adresser vil forhåbentlig også kunne give en række synergieffekter for det publikums- og myndighedsvendte arbejde.

Landsarkivet i København har gennem hele sin levetid været en central aktør i det danske arkivland-

■ I vittighedsbladet PUK kunne man i 1895 se denne tegning, der forestiller to unge damer på sporvognstur til det ydre Nørrebro. De har åbenbart været sjældne gæster i denne del af København, for i 1895 havde Provinsarkivet eksisteret i to år. Allerede i 1894 blev der registreret 869 besøg på læsesalen.

skab. Det var således et af de første arkiver, der udgav en samlet guide over samlingerne, og det var også tidligt ude med at publicere detal-

jerede registraturer om bestemte typer af arkivalier såsom kirkebøger og domstols-, politi- og fængselsarkiver. I de sidste 20 år har Landsar-

■ Landsarkivar Harald Jørgensen i sit es som taler ved åbningen af Landsarkivets store udstilling i 1969 om dansk-finske forbindelser gennem 800 år. Harald Jørgensen havde særlige forudsætninger på dette felt, da han havde udgivet en bog om Finlands historie.

kivet tillige spillet en vigtig rolle ved udarbejdelsen af de fem bind med "kilder til dansk forvaltningshistorie" – en præsentation af 469 kilde-typer, som reelt udgør en ny form for håndbøger i arkivbenyttelse. Til de senere års formidlingstiltag hører også de såkaldte emneark, der indeholder trin-for-trin-vejledninger i, hvordan man som læsesalsbruger finder frem til relevante oplysninger om bl.a. adoption, borgerlig vielse, værnepligt og udvandring.

På det myndighedsvendte område har de retslige myndigheder og folkekirken altid spillet en me-

get vigtig rolle. Men Landsarkivet har også gennemført en lang række indsamlingskampagner inden for andre sektorer. Som eksempler kan nævnes de mange kommunale arkivalier og dokumenter fra gymnasier og andre uddannelsesinstitutioner, som blev erhvervet i 1980'erne.

Allerede ved oprettelsen i 1893

blev der ansat en bogbinder ved Landsarkivet. Med tiden udviklede det sig til et større værksted, der i en periode beskæftigede ca. 10 medarbejdere. I forbindelse med en nedskæringsrunde i 2002 blev det imidlertid besluttet at ophøre med al konserveringsvirksomhed i Statens Arkiver. Fra 1960'erne til slutningen af 90'erne havde Landsarkivet også et fotoværksted, og det opnåede en ganske anseelig produktion af mikrofilm.

Endelig bør det nævnes, at Landsarkivet i København har gjort sig stærkt bemærket i nordisk samarbejde. Dette var især tilfældet i Harald Jørgensens tid som landsarkivar 1962-77, hvor landsarkivaren blandt meget andet var hovedredaktør for Nordisk Arkivnyt – et hverv, som i en årrække blev videreført af den senere landsarkivar Grethe Ilsøe.

■ Selv om man er nonne, kan man godt interessere sig for kulørte blade. Navnlig når man selv har redigeret bladene! Landsarkivets dynamiske arkivformidler Charlotte S.H. Jensen var i slutningen af 1990'erne både redaktør for tidsskriftet Siden Saxo og en af hovedkræfterne bag Rigsarkivets og Landsarkivets fælles kulturnatsarrangementer. Her er hun fotograferet ved en af disse events, der ofte har tiltrukket 1500-2000 besøgende.

Skribenten er arkivar ved Bevarings- og Kassationsafdelingen i Rigsarkivet. Sammen med kollegerne Christian Larsen og Charlotte S.H. Jensen har han skrevet en længere artikel om Landsarkivets historie til Personalhistorisk Tidsskrift 2012. Billederne stammer fra den store fotosamling i Landsarkivets arkiv (pk. 20/01-3 og 8).

At flytte et landsarkiv

Om nedlæggelsen af Landsarkivet i København

Karl Peder Pedersen

For få år siden kunne Statens Arkiver tage sit nye stormagasin på Kalvebod Brygge 32 (KB 32) i brug, og samtidig med at man dermed fik løst årtiers problematiske opbevaringsforhold, blev man også konfronteret med en ny huslejeudgift. Det var derfor oplagt at undersøge mulighederne for at reducere denne ekstrapost ved at skille sig af med Landsarkivet i København, som hvert år kostede omkring 7 mio. i husleje. Da det samlede besøgstal på Rigs- og Landsarkivets læsesale var halveret 2006-10 pga. de mange arkivalier på www.arkivalieronline.dk, ville de nuværende arkivbrugere godt kunne være på én læsesal, og derfor besluttede Statens Arkivers ledelse i efteråret 2010 at afvikle Landsarkivet.

I forbindelse med den store sparerunde tilbage i 2002-03 var Landsarkivets bevarings- og kassationsafdeling overflyttet til Rigsarkivet, og derfor bestod det tilbageværende personale af ca. 10 personer

under Publikumsafdelingen (læsesal, fjernlån, adgangssager og forespørgsler mm) og et tilsvarende antal under Rigsarkivets indtægtsdækkede virksomhed (IV). Forud for flytningsbeslutningen havde man sikret sig, at der ville være plads til Landsarkivets folk på Rigsarkivets hovedsæde på Slotsholmen og på KB 32, hvor Rigsarkivet i tilknytning til magasinerne også råder over en kontoretage. Tilbage stod spørgsmålet om, hvem der skulle flytte hvorhen, og det var ikke så ligetil. IV-afdelingens dokumentalister benyttede nemlig i vid udstrækning de samme kilder som Publikumsafdelingens sagsbehandlere, og derfor ville det set alene på denne baggrund være bedst, hvis begge grupper fortsat fik samme arbejdssted umiddelbart i tilknytning til de højfrekvente arkivalier. Heroverfor stod imidlertid tungerevejende argumenter om at samle hele IV-afdelingen på KB 32, og i stedet fordele de mest benyttede arkivalierne så retfærdigt som muligt på de to lokationer – en operation, der ikke altid var lige nem.

I september-oktober 2011 forlod

IV-afdelingens personale Landsarkivet, og i midten af december overflyttedes resten af medarbejderne til Slotsholmen. Her havde man forinden foretaget en række kontoromflytninger, således at Publikumsafdelingens – eller som den hedder nu Formidlingsafdelingens – folk blev placeret samlet på førsteetagen og i den tilhørende Krybt.

Ved udgangen af 2011 er Landsarkivet tømt for personale, og i løbet af 2012 følger arkivalierne efter. De flyttes til KB 32, men en del af dem fortsætter også ud på internettets Arkivalieronline, hvor man allerede kan finde rigtig mange højfrekvente kildegrupper. Derfor er Landsarkivets lukning ikke blot et skridt væk fra gamle arkivbygninger, men også et stort spring ud i det nye virtuelle arkivunivers!

Forfatteren er ph.d., arkivar og seniorforsker ved Rigsarkivet.

Arkivformidling af digitale arkivalier

- kan vi forstå de digitale arkivalier om 100 år?

Ann-Kristin Egeland

Arkivformidling i Danmark

Danske arkiver har ikke samme lange tradition for formidling som biblioteker og museer. Fokus i arkiverne her derimod været på bevaring, hvilket også er en vigtig disciplin, da en korrekt bevaring sikrer, at arkivbrugeren overhovedet kan få adgang til data.

Formidlinger desuden i arkivverdenen ofte blevet sat lig med tilgængeliggørelse, der i den arkivfaglige tradition betyder, at arkivet stiller arkivalierne fysisk til rådighed for brugerne sammen med vejledninger i deres brug og indholdsoversigter. Formidling må imidlertid defineres bredere og Charlotte S. H. Jensens og Bente Jensens arbejde med at definere arkivformidling nærmere (NA 2004:3) har inspireret til nye formidlingsaktiviteter i form af udstillinger og undervisningstilbud i de danske arkiver.

Formidlingshensyn allerede ved bevaring

De sidste fire års arbejde med tilgængeliggørelse af digitale arkivalier i Statens Arkiver har gjort det tydeligt, at vi ved bevaring af digitale

arkivalier ikke fortsat kan bibeholde en skarp adskillelse mellem bevaring og formidling. Det kan have store konsekvenser for de digitale arkivaliers anvendelighed, hvis ikke vi tager formidlingshensyn allerede ved bevaring. *Digitale arkivalier* er digitalt fødte arkivalier, dvs. arkivalier, som indeholder data fra IT-systemer, såsom elektroniske sags- og dokumenthåndteringssystemer, eksamensregistre, patientjournaler osv.

Hvorfor dette fokus på formidling?

Det er særligt vigtigt at gøre sig overvejelser om brugen af digitale arkivalier allerede ved bevaring, fordi

Statens Arkiver har valgt migrering som bevaringsstrategi. Migreringsstrategien indebærer, at det kun er IT-systemets data, der bliver afleveret til Statens Arkiver, men ikke selve IT-systemets skærbilleder eller systemkode. Ulempen herved er, at præsenteringsstrukturen og funktionaliteten (fx beregninger og databehandlinger i systemkoden) ikke bevares. Dette stiller store krav til arkivbrugeren, der således selv skal kunne genskabe en forståelse af, hvordan data har været anvendt, og hvilke data der skal kobles sammen, så de får den rette betydning. Arkivarerne Else Hansen og Lone Smith Jespersen (begge ansat i

Født				
№	Fødselsaar og Datum.	Hvor født? (Paa Landet: Byen, Sognet og Herredet. Har Gaarden eller Huset særegent Navn, bør det anføres. I Købstad: Købstaden og tillige Sognet, hvis der i Byen er mere end 1 Sogn, samt derhos altid Gaden og Husnummeret.)	Barnets fulde Navn.	Forældrenes fulde Navn efter Forevisning af Døbe- eller i alt Fald Vielsesattest eller ved Eftersyn i Kirkebogen; deres Stilling og Bopæl; samt for Moderens Vedkommende Angivelse af hendes Alder med det fyldte Aar. (Barnets ægte Fødsel maa altid dokumenteres ved Vielsesattest eller Eftersyn i Kirkebogen.)
15.	1918. 14. Septemher.	Svancke. Madr. Nr. 177.	Knud Munch Christensen.	Stathenslæge Fridolf Christensen, 42 Aar (10/10 1876), og Hustru Margrethe Marie Munch, 39 Aar (14/10 1878). Svancke.
16.	1918. 16. Oktober.	Svancke. Madr. Nr. 75a	Louis Peter Nielsen.	Snedker Alfred Herman Nielsen, 37 Aar (30/10 1880), og Hustru Elisabeth Frederikke Hansen, 35 Aar (14/10 1883). Svancke.

■ Figur 1: Hvem er Knud Munch Christensens far? Udsnit af side i kirkebog fra Svaneke Sogn, Bornholm Øster Herred, 1918-1934.

TABEL 1: Personer

Personnr	Navn	Stilling	Bopæl
84937265	Fridolf Christensen	Blikkenslager	Svaneke
57296389	Margrethe Marie Munch	Hustru	Svaneke
74954783	Alfred Herman Nielsen	Snedker	Svaneke
65739742	Elisabeth Frederikke Hansen	Hustru	Svaneke
56436784	Knud Munch Christensen	NULL	Svaneke
84654754	Louis Peter Nielsen	NULL	Svaneke

TABEL 2: Fødsler

Barn	Moder	Fader	Fødselsdato	Fødested	MorAlder
56436784	57296389	84937265	14-09-1918	Svaneke Matr. Nr. 177	39
84654754	65739742	74954783	16-10-1918	Svaneke Matr. Nr. 175a	35
84937265	78654535	74765477	10-01-1876	Svaneke Matr. Nr. 56	29
57296389	6556466	98543756	16-10-1878	Svaneke Matr. Nr. 2	20
74954783	76875876	37657675	30-10-1880	Svaneke Matr. Nr. 134b	25
65739742	75675453	85764543	11-07-1883	Svaneke Matr. Nr. 8	30

■ Figur 2: Hvem er Louis Peter Nielsens mor?

Skribentens konstruktion af to mulige tabeller i en elektronisk kirkebog med data fra kirkebogen i figur 1.

Rigsarkivet) har forsket i, hvordan digitale arkivalier skal beskrives og dokumenteres, så de bliver anvendelige for en fremtidig bruger. Deres arbejde har resulteret i bilag 6 til Afleveringsbekendtgørelsen nr. 1007 af 20. august 2010, med retningslinjer for hvilken dokumentation af systemet, der bør vedlægges som kontekstdokumentation ved aflevering af et digitalt arkivalie.

Data isoleres fra konteksten

Overvejelser om brugervenlighed bliver særligt påtrængende ved benyttelsen af digitale arkivalier, fordi brugervenligheden ikke automatisk bevares som en integreret del af arkivaliet, i samme grad som tilfældet er med papirarkivalier.

I papirarkivalier bevares data integreret i deres brugskontekst. I en kirkebog eksempelvis vil navn på en nyfødt, fødselsdato og forældrenes navne være skrevet på samme side og ved siden af hinanden i kolonner. Ved et enkelt blik kan arkivbrugerens således hurtigt forstå betydningen af og sammenhængen mellem de enkeltstående informationer: hvem der er forældre til hvilket barn og hvornår fødslen fandt sted (figur 1).

Data i den elektroniske kirkebog bliver derimod bevaret isoleret fra brugssituationen. Alle navne, både på nyfødte og forældre, kan opbevares i en tabel, mens en anden tabel kan indeholde oplysninger om sted og dato for fødslen samt relationer, i form af personnumre, til navne på barn og forældre (tabel 1-2). Da data således ofte er splittet op i flere tabeller, skal arkivbrugerens i en søgning aktivt sammensætte data, ved at koble de rigtige tabeller sammen. For at sikre en korrekt sammenstilling af data, skal data være velbeskrevet. Særligt er det vigtigt, at indholdet i henholds-

vis tabeller og kolonner er beskrevet fyldestgørende og uden forkortelser eller anden indforstået terminologi. Hvis eksempelvis titler for kolonner med barnets og forældrenes navne i databasen blot er 'navn_1', 'navn_2' og 'navn_3', kan brugeren ikke gennemskue, hvilke kolonner der indeholder hhv. barnets og forældrenes navne.

Dokumentation af administrativ brug
Brugervenligheden fremgår som en naturlig del af papirarkivalierne. Kolonnen med barnets navn i den traditionelle kirkebog har eksempelvis den entydige titel 'Barnets fulde Navn' og andre kolonneoverskrifter er lange forklaringer, fordi mange præster over en længere årrække alle skal vide, hvor de skal angive hvilke informationer i kirkebogen.

I den elektroniske kirkebog er brugervenligheden integreret i de skærm billeder, præsten anvender til indtastning, fremsøgning eller anden behandling af data. Disse skærm billeder sammenstiller nemlig data på samme måde som en side i en traditionel kirkebog. Således kan den administrative brug af data dokumenteres med kopier af IT-systemets skærm billeder.

Fortolkning i tilgængeliggørelsen

I papirarkivaliernes verden giver det mening at anvende begrebet tilgængeliggørelse i den betydning udelukkende at give brugeren fysisk adgang til materialet. Kirkebogen hentes fra magasinet og lægges foran brugeren, der modtager informationerne uberørt og i præcis den form, de blev afleveret til Statens Arkiver. Ved brug af digitale arkivalier er det derimod min erfaring, at tilgængeliggørelsen ofte kommer til at rumme et element af fortolkning i form af en udvælgelse og sammenstilling

af data. Fortolkning skal i denne sammenhæng ikke forstås som en konkret formidling, i den forstand at udvalgte kilder sammenstilles og analyseres for at belyse et emne eller viderebringe et specifikt budskab. Der er her tale om en fortolkning på et meget tidligere tidspunkt i processen, hvor sammenhængen mellem data skal genetableres, før en egentlig formidling overhovedet kan påbegyndes. Der skal tages nogle valg om, hvilke data der er relevante at kigge på og i hvilke sammenhænge. Disse udvælgelsesprocesser kan rumme en del fortolkning og dermed en fare for direkte fejlfortolkning.

Semantisk test af data

Men hvad er formålet med bevaring af arkivalier, hvis de ikke kan anvendes? Og hvad kan Statens Arkiver gøre for at undgå at havne i en sådan situation?

Der foretages i dag ved aflevering af et digitalt arkivalie en meget grundig test af *syntaksen*, der sikrer at data kan læses og migreres fremover. Udover denne, bør Statens Arkiver også teste *semantikken*, for at sikre at data kan forstås i fremtiden. En semantisk test kan bestå i at lave testsøgninger i de afleverede data og kontrollere om metadata og kontekstdokumentationen er tilstrækkelig. Netop afleveringstidspunktet er et godt tidspunkt at sikre denne dokumentation, da både den afleverende part, systemleverandøren og arkivets sagsbehandler og testere i denne fase besidder en meget detaljeret viden om arkivaliets indhold.

Skribenten er systemudvikler i Bevarings- og Kassationsafdelingen i Statens Arkiver.

Hvordan styrer 2,5

Hans C. Christensen og Sarah Lund Pedersen

Fra oktober 2009 og frem til september 2012 flyttes der ca. 220 km arkivalier ind i Rigsarkivets nye store magasiner i centrum af København. Det er en stor mængde, som flyttes over relativ kort tid. 220 km arkivalier svarer til ca. 2,5 mio. arkivæsker, som alle skal pakkes ned, transporteres og opstilles i de nye magasiner. Spørgsmålet er, hvordan man sikrer, at ingen arkivalier forsvinder undervejs eller efterlades i de gamle magasiner? Svaret på dette spørgsmål er en meget nøje og detaljeret flyttestyring.

Vi har baseret vores flyttestyringsarbejde på Statens Arkivers database, Daisy, og samtidig opbygget flere store excelark. I Nordisk Arkivnyt 2011:1 er beskrevet flyttestyrings- og kvalitetssikringsarbejdet ved hjælp af Daisy. Denne artikel koncentrerer sig derfor om de excelark, som danner udgangspunkt for den daglige flyttestyring. Disse ark er en nøje gengivelse af de fysiske magasiners reoler, fag og hylder. Oprindeligt udspringer arkene af et behov for kapacitetsstyring, da Rigsarkivet, ligesom alle

andre arkiver, er underlagt en konstant pladsefterspørgsel. Det er derfor vigtigt at have en detaljeret viden om magasinernes ledige kapacitet ned på hyldeniveau.

Styring af udflytning

Ved flytningens start blev kapacitetsstyringsarkene omdannet til flyttestyringsark. Vores flyttemetodik består i at flytte sektionsvis og samtidig bibeholde arkivaliernes opstillingsrækkefølge. Alle arkivalier, der flyttes, scannes til en elektronisk flyttekonto i Daisy. Da flytningen var på sit højeste, havde vi seks daglige flyttestrømme á 150 m. Gennem en daglig opdatering af flyttestyringsarkene kan vi nøje følge produktionen og samtidig vide, hvor i magasinerne der stadig er fyldte hylder. Arkene opdateres dels ved opslag i Daisy og dels ved en fysisk gennemgang af de fraflyttede reoler. Efterhånden som magasinerne bliver tømte, stiger antallet af tomme 'hylder' i flyttestyringsarkene.

Styring af indflytning

De mange daglige flyttestrømme gik alle ind til de nye magasiner i centrum af København. Inden magasinerne stod klar til indflytning, havde syv medarbejdere brugt to måneder på at opsætte stregkoder på alle reoler, fag og hylder. Der blev sat i alt 70.000 stregkoder op, som blev registreret i Daisy og derved blev magasinstrukturen skabt. Det var nu muligt at pladsregistrere arkivalierne til de nye magasiner,

■ En gade i højlageret, bemærk at bærelagene med skuffer til forveksling ligner et regneark.

man flytningen af mio. arkivæsker ?

og flytningen kunne begynde.

For at kunne styre indflytningen måtte der også her udvikles et regneark. Det blev et stort og meget komplekst ark, da de nye magasiner har en samlet kapacitet på 375 hyldekm, og hver eneste hylde er gengivet i arket. Traditionelle reoler har tre dimensioner: Reol, fag og hylde. I de nye magasiner er der opstillet højlagerreoler, hvilket giver en ekstra dimension, nemlig skuffens hyldebyde. I højlagrene bliver arkivalierne opbevaret i skuffer, som står på bærelag. Hver skuffe rummer 1,18 hylde meter, og der står seks skuffer pr. bærelag. Regnearket skal derfor ikke længere kun styre ned på hylde niveau, men nu også indeholde data om, hvor mange skuffer som er registreret til bærelaget. Opdatering af regnearket sker ved opslag i databasen samt kontrol ude i magasinerne.

Den store etape af flytningen er nu slut, og arkene har vist deres værdi. Indtil videre er ingen arkivalier forsvundet eller glemt. Nu udestår flytningen af de sidste 25 km arkivalier, og vores flyttestyringsark er i daglig drift. Flytningen forløber planmæssigt, og gennem et grundigt flyttestyringsarbejde håber vi, at nå i mål uden at miste et eneste arkivalie undervejs.

Hans C. Christensen er arkivregistrator og Sarah Lund Pedersen arkivar ved Bygge- og Flyttesekretariatet i Rigsarkivet.

Reol 15											
Bærlag	Fag 1	Fag 2	Fag 3	Fag 4	Fag 5	Fag 6	Fag 7	Fag 8	Fag 9	Fag 10	Fag 11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
10	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
11	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
12	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
13	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
14	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
15	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
16	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
17											
18											
19											
20											
21											
22											
23											
24											
25											
26											
27											
28											
29											
30											
31											
32											

Reol 16											
Bærlag	Fag 1	Fag 2	Fag 3	Fag 4	Fag 5	Fag 6	Fag 7	Fag 8	Fag 9	Fag 10	Fag 11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
10	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
11	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
12	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
13	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
14	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
15	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
16	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
17											

■ Flyttestyringsarket over Højlag3, hvor reoler, fag og bærelag med antal pladsregistrerede skuffer er gengivet.

Statens Arkiver i en

Asbjørn Hellum

■ Foto: Vejle Stadsarkiv.

I disse år udsættes de nationale kulturinstitutioner for et stort resourcepres. Det gælder i hvert fald i Danmark, men sikkert også i de øvrige nordiske lande. Den internationale økonomiske krise har ramt hårdt, og det har ført til mærkbare reduktioner i bevillingerne til kulturinstitutionerne i Danmark. Især siden 2010 har det resulteret i væsentlige personalemæssige reduktioner på Det Kongelige Bibliotek, Nationalmuseet, og senest har Det Kongelige Teater reduceret medarbejderstaben med 85 personer. For Statens Arkiver har vi trods en "udfordring" til 8 mio. kr. ikke været nødsaget til at indskrænke personalet i samme grad som vore søsterinstitutioner. Det skyldes først og fremmest, at Statens Arkiver har styret økonomien meget hårdt, og at vi har kunnet optimere organisationen ved at lukke Landsarkivet for Sjælland. Dermed kan vi spare godt 7 millioner kr. Ellers skulle vi have sagt farvel til mellem 16 og 20 medarbejdere.

Vi kan næppe forvente øgede bevillinger eller blot genopretning af økonomien i de næste par år. Derimod vil de fastlagte reduktioner i budgetterne fortsætte med at udfordre vores virksomhed, samtidig med, at vores faglige udfordringer vil stige. Digitaliseringen og den digitale forvaltning vil accelerere og medføre stærk vækst i de digitale afleveringer. Det udfordrer os på lagerkapacitet og sikker langtidsbe-

varing. Om kort tid må vi efterkomme krav om at kunne stille de digitale arkivalier til rådighed lige så uproblematisk, som vi i dag stiller papirarkivalier til rådighed. Den digitale forvaltning viser sig allerede i dag at føre til ønsker om at kunne aflevere de gamle papirarkiver tidligere end planlagt, så myndighederne kan spare husleje og andre omkostninger til det fysiske arkiv. Den digitale omstilling giver således et dobbeltpres med krav om kapacitet til at modtage, bevare og tilgængeliggøre såvel flere It-arkivalier som flere papirarkivalier. Samtidig er der ikke noget der tyder på, at vi vil opleve en større nedgang i benyttelsen af vores tilbud til samfundet og borgerne.

Det er ikke udfordringer, der vil komme til at mangle nu og i fremtiden. Et spørgsmål er, om vi må sande, at de klassiske kulturinstitutioner, som arkiverne er en del af, skal finde sig til rette med begrænsede ressourcer og en mindre betydningsfuld plads og betydning i samfundet, end den vi ønsker og finder naturlig?

I Statens Arkivers ledelse er der enighed om, at vi ikke blot vil sidde med hænderne i skødet og vente på, at samfundsudviklingen kører fra os. Vi skal bevare vores relevans og rolle i samfundet. Vi skal udvikle vores tilbud, så de svarer til samfundets berettigede forventninger til os. Skatteborgernes penge skal forvaltes forsvarligt, så samfundet

HMV krisetid!

får god værdi for investeringen i arkivvæsenet. Så ikke blot skal vi udvikle vores tilbud til brugere, så de matcher deres forventninger og behov; vi har ligeledes en forpligtelse til at udvikle og effektivisere vores arbejdsrutiner udadtil og indadtil. Derfor skal konstant udvikling og forandring og tilpasning af rutiner og organisation være det, der kendetegner et moderne arkivvæsen, som vil være med til at sætte dagsordenen. Det gælder ikke mindst under lavkonjunkturer som nu, hvor udfordringerne står i kø!

I Danmark har Statens Arkiver valgt at fastholde visionen om, at Statens Arkiver skal være et sikkert og digitalt arkiv for hele Danmark, som er kendt for at give viden, indsigt og oplevelser. Myndigheder og offentligheden skal se Statens Arkiver som en moderne, effektiv, levende og åben service- og kulturinstitution. Med den vision er opgaven såre enkel – *Nemlig at producere flere og bedre resultater ved brug af færre ressourcer!*

Den udfordring har vi i Danmark taget på os. Før, men især siden, foråret 2010 er der blevet arbejdet målrettet med at udvikle organisation, så den bliver optimal i forhold til den nuværende situation og omstillingsparat til den kommende udvikling. I 2010 var temaet for et 2 dages seminar for samtlige medarbejdere: Vision, identitet og fællesskab i én fælles organisation.

Statens Arkiver er en enhedsor-

ganisation, siger vi. Men dækker det vores daglige virksomhed? Nej, det gør det ikke. På mange områder har vi bevaret alle funktioner og fagligheder på alle Statens Arkivers seks institutioner. Det relevante spørgsmål er her: Når næsten al anden udvikling i de nordiske samfund i de seneste 20 år er gået mod en øget centralisering for at øge effektiviteten, mon status quo eller øget decentralisering så er det optimale for Statens Arkiver? Eller vil brugerne blive bedre og mere kompetent serviceret af et forenet Statens Arkiver? Hvad om vi arbejdede efter mottoet: Opgaver skal løses af den rigtige person eller team, uanset, hvor han/hun eller det er placeret i organisationen?

Vi har allerede erfaret, at hvis vi opfører os som en enhedsorganisation, er resultaterne bedre - for brugerne og os selv. På bevarings- og kassationsområdet har vi nogle år arbejdet som en enhedsorganisation. It-arkiveringen er centraliseret til København. Det har ført til gode resultater. Som en effekt af det ny københavnske højlagermagasin er registreringen af arkivalier nu standardiseret landet over og snart vil samtlige arkivalier i Statens Arkiver kunne bestilles over nettet.

Ved siden af de arkivfaglige områder er der siden foråret 2010 arbejdet med at optimere Statens Arkivers organisation med henblik på at styrke enhedsorganisationen, styrke fagligheden og effektivisere

arbejdet. De første skridt blev taget med ændringen af organisationen og ledelse i Vestdanmark. Der er her etableret én fælles overordnet ledelse, en arkivchef, der leder og koordinerer de vstdanske enheders virksomhed og samvirket med de østdanske enheder. Den faglige lokale ledelse er styrket ved arkivlederstillinger ved landsarkivet i Viborg, Erhvervsarkivet og landsarkivet i Aabenraa. Fagligt betyder det f.eks., at de tre landsarkiver nu samarbejder endnu tættere om løsningen af en række opgaver. En enhed kan f.eks. udvikle ekspertisen på formidlingsområdet og dele den med de øvrige enheder. Ved at udvikle forskellige kompetencer ved enhederne og delegere de koordinerende roller sikres højst mulig kompetence og effektiv udnyttelse af ressourcerne i alle enheder.

Centralisering og effektivisering og proaktiv tilpasning

Som nævnt ovenfor fik Statens Arkiver en ekstra "udfordring" på 8 millioner kr. i årene op til 2012. Det er baggrunden for, at lukningen af Landsarkivet for Sjælland blev rykket frem på dagsordenen. Den 9. december 2011 holdt læsesalen på landsarkivet åbent for sidste gang og personale flyttede til Rigsarkivet. Arkivalierne er på vej.

Ved at lukke Landsarkivet sparer vi godt 7 mio. årligt i husleje mv., men dertil kommer en effektivisering af læsesalsdriften. Det lader sig

- reflektioner

**Pernille Grouleff Poulsen og
Lars Vangen Christensen**

bl.a. gøre på grund af mere end en halvering af besøgstallet som følge af digitalisering af de hyppigt brugte kirkebøger og folketællinger. For brugerne betyder det, at man på ét sted kan få adgang til alle typer af arkivalier og dermed slipper for at planlægge transport mv. mellem de to læsesale. Fagligt betyder lukningen, at f.eks. alle medarbejdere med publikumsvendte opgaver samles i én bygning og på én etage, så videndeling, faglig udvikling mv. fremmes. Det samme princip er gennemført for de øvrige medarbejdergrupper.

I Vestdanmark er nu privatarkivarbejdet koncentreret. Som bevarings- og kassationsarbejdet er privatarkiverne nu samlet under en arkivchef, der i fremtiden har den overordnede ledelse og ansvaret for privatarkivarbejdet i hele organisationen.

Central nu og i fremtiden er digitalisering og digital tilgængeliggørelse af arkivalier (se HVM 2010:4). Som et krav fra vore brugere, nuværende og kommende, og som arkivernes bedste mulighed for effektivisering og serviceforbedring på formidlingsområdet. Arkiver skal være åbne og tilgængelige på Internettet 24/7.

Statens Arkiver har øget sin digitaliseringsindsats kraftigt i 2011. I alt blev der foretaget 7,3 mio. nye skanninger. De øgede mængder betyder, at Statens Arkiver nu henvender sig til andre grupper end de traditionelle

slægtsforskere og lokalhistorikere. En ny og væsentlig brugergruppe er de studerende og underviserne på universiteterne. Digitalisering OnDemand vil i nær fremtid blive en relevant forventning fra vores brugere, som vi må finde løsninger på at opfylde. En nylig vedtaget It-strategi for Statens Arkiver fra 2013 til 2016 udgør en kvalificeret og visionær ramme for den digitale udvikling i de kommende år, og en digitaliseringsorganisation er under udformning.

Så i stedet for at gå i hi under den bevillingsmæssige kulde har vi i Statens Arkiver besluttet at adressere de mange udfordringer og handle! Vi vil være en betydningsfuld, markant synlig kulturinstitution, vi vil være den bedste i klassen, for der er det sjovest at være, uanset om det er hårdt og slidsomt!

Vi vil investere i udvikling, professionalisering og effektivisering. Vores værdier, som skal hjælpe til gennem denne udvikling og i mål, er: Brugerservice, pålidelighed, kvalitet i opgaveløsningen, troværdighed, engagement! Så vil vi kunne modstå krydspresset mellem den mindskede ressourcetildeling og de øgede krav til gavn og glæde for samfundet og os selv!

Statens Arkiver inviterede 5. okt. 2011 til et seminar om "Digital forvaltning i forvaltningshistorisk perspektiv", hvor oplægsholdere gav deres syn på digitaliseringen i den offentlige forvaltning: Arild Jansen (Universitetet i Oslo) om de juridiske, tekniske og organisatoriske barrierer for digital forvaltning, Karl Löfgren (Roskilde Universitet) om de sidste 16 års danske it-strategier, Pernille Kræmmergaard (Aalborg Universitet) om den digitale modenhed – eller mangel på samme, og sidst: Søren Lauesen (It-Universitetet) om skandaler og succeser i Den elektroniske tinglysning i Domstolsstyrelsen.

Måden, den offentlige sektor producerer digitale informationer, er af stor betydning for arkiverne. For at vi succesfuldt skal kunne bevaringsvurdere og gemme data, kræver det, at vi både har indsigt i og indflydelse på, hvordan data bliver skabt. Arkiverne har i århundreder været vant til én medietype: Skrift på papir. Dermed har vi også kunnet forfine arkivistikken ud fra nogle relativt faste rammer. Indførelsen af digital forvaltning har skabt nye udfordringer for arkivvæsenet. Digital dokumentation er langt mere foranderlig end fysisk ditto, og kan derfor være vanskeligere at fastholde.

Indsigt og indflydelse

på baggrund af seminar i Statens Arkiver

Men der er stadig en tendens til, at den offentlige forvaltning blot har sat "strøm til papirerne" – som Else Hansen, Statens Arkiver, fastslog i sin introduktion. De teknologiske muligheder er sjældent fuldt udnyttet i den digitale forvaltning, og tankegangen fra den traditionelle papirjournalisering er mere eller mindre videreført i de offentlige ESDH-systemer.

Dette scenarie er ved at ændre sig radikalt. Cloud computing, serviceorienteret arkitektur og de offentlige it-strategiers anbefalinger peger i retning af en anden organisering af data, end den vi kender i dag. Dermed vil arkiverne møde en større udfordring, når det kommer til indsamling. Som Pernille Kræmmergaard pointerede, er der store udviklingsmuligheder inden for den offentlige sektors anvendelse af it, noget som på den ene eller anden måde vil få store konsekvenser for hele arkivområdet.

Udviklingen ændrer klassiske arkivbegreber som proveniens, arkivskaber og sager – og kan måske helt ende med at undergrave dem. Vi får svært ved præcist at definere, hvad der egentlig udgør en digital arkivalisk enhed – og derved opstår der også nye udfordringer med at afgrænse vores faglige område som med at varetage det.

Den offentlige forvaltning har sjældent arkivmæssige hensyn øverst på dagsordenen, når nye it-løsninger indføres. Drift, funktio-

■ Arild Jansen, Universitetet i Oslo, holdt foredrag om "E-government - mellem teknologi og forvaltning. Foto: Leon Jespersen.

nalitet, brugervenlighed, offentlighedsslov m.m. spiller ofte en større rolle. Derfor er det arkivers ansvar at sætte fokus på varetagelsen af arkivmæssige hensyn i det skiftende offentlige digitaliseringslandskab.

Når arkiverne som aktiv medspiller fokuserer på digital arkivering igennem hele det offentliges produktion af data – fra kravspecifikation og implementering, til drift og evt. udfasning af it-systemer – sikrer de sig ikke blot et højere kvalitetsniveau af de digitale arkivalier, men den offentlige forvaltning får også en mulighed for at forudse og

planlægge afleveringer til arkiverne, som i sidste ende kan reducere udgifterne i de ofte omkostningstunge afleveringsprocesser. En sådan rolle for arkiverne kræver, at vi har indsigt i de offentlige forvaltningers digitaliseringer, men også indflydelse på beslutningerne gennem en aktiv og kompetent sparring.

Forfatterne er arkivarer ved Københavns Stadsarkiv.

■ Digitalisering effektiviserar forskningen.
Foto: Janne Rentola.

Mikael Korhonen

Hurudant digitaliserat material vill forskarna ha? Kan de påverka vad som digitaliseras? Vilka följder har digitaliseringen av kulturarvet för forskningen? Det här och mycket mera undersökte Svenska litteratursällskapet i Finland i projektet *Forskarnas röst och digitaliserat material*. Med utgångspunkt i två enkäter till minnesorganisationer (arkiv, bibliotek och museer) och forskare analyserade fil.mag. Outi Hupaniittu svars materialet och sammanställde en rapport. Projektet genomfördes i samarbete med läroämnet historia vid Åbo universitet.

Under de senaste åren har digitaliseringsverksamheten i Finland varit mycket livlig (se t.ex. NA 1/2011 s. 16). Undervisnings- och Kulturmi-

nisteriet har anslagit medel för ändamålet i samband med uppbyggnaden av det Nationella digitala biblioteket i Finland med koppling till sameuropeiska Europeana. Digitaliseringen har i första hand koncentrerats på mer betydande material och sådant som används särskilt mycket. I takt med att mängden digitaliserat material ökat har också dess betydelse inom forskningen vuxit.

Projektets syfte var att utreda det hittills digitaliserade materialets betydelse för forskarna, särskilt inom den humanistiska forskningen, och utvärdera förhållandet mellan såväl digitaliseringsprocesserna, minnesorganisationerna som forskarsamfundet. Projektets infallsvinkel var den humanistiska forskningens och fokuserades framförallt på arkivens digitaliseringsprojekt. Projektet ägnades tre olika aspekter:

1. Kartläggning av nuläget: Hur har forskarna tagit emot digitaliseringsprojekten och hur har minnesorganisationerna i sina digitaliseringsprojekt tagit i beaktande deras behov?
2. Digitaliseringsprojektens effekter: Hur kan digitaliseringsprojektens genomslagskraft och effekter mätas ur forskningens synvinkel? Hur kommer den tilltagande digitaliseringen av det nationella kulturarvet att påverka forskningsprocessen och publiceringen av forskningsresultat? Hur styr digitaliseringen forskningen och vice versa?
3. Samarbetet mellan forskarsamfundet och minnesorganisationerna: Hurudana institutionella strukturer och hurudan praxis behövs, för utveckling av samarbetet mellan forskarsamfundet och minnesorganisationerna? Hurudant digitaliserat material behöver forskningen och hur kan forskarna aktivt delta i planering och förverkligande av digitaliseringsprojekt?

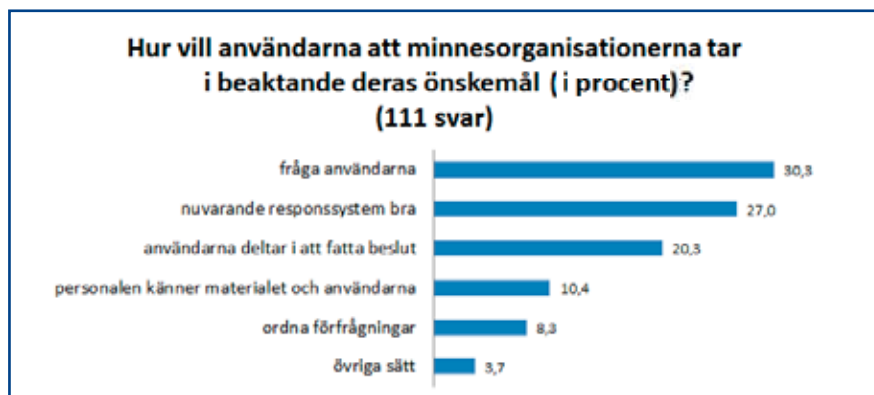
Rapporten visar att forskarna är i princip nöjda med det som digitaliserats, men de vill också vara med och säga vad som ska digitaliseras. De upplever att deras åsikter inte tas tillräckligt i beaktande och att responsmöjligheterna är bristfälliga. Minnesorganisationerna be-

Forskarna vill delta i digitaliseringsbesluten

stämmer för det mesta själva vad som digitaliseras, ofta sådant som de tycker att intresserar forskarna och sådant som snabbt och med lätthet kan digitaliseras, utan att kräva alltför mycket resurser och kostnader.

Kundservicen och användargränssnitten får också mycket kritik. Forskarna tycker att de är komplicerade och informationen kan vara splittrad i flera olika system. Bristfälliga metadata är ett annat problem, eftersom användningen av det digitaliserade materialet kräver berikade, relevanta metadata. En central aspekt av förvaringen av kulturarvet är att det görs tillgängligt. En forskare behöver inte känna till hur ett arkiv är uppbyggt; i stället ska han eller hon snabbt och säkert kunna leda fram till den information som behövs. Ett centralt budskap i rapporten är också att minnesorganisationerna inte enbart är förvarare av arkivmaterial, utan de måste få materialet fram till användarna och få det att öppna sig bättre än hittills. Det är helt i linje med det som brukar benämnas Archives 2.0: att tillämpa ett användarperspektiv på verksamheten.

En annan aspekt som rapporten lyfter fram är att utvärderingen av digitaliseringens effekter långt utgår från kvantitet, mängden, i stället för kvalitet. Man borde hellre se på materialets användbarhet och utveckla tjänster i samråd med användarna. Bedömningen av effekterna av digitalisering borde utgå från kriterierna

■ Över hälften av användarna av digitaliserat material vill att de tillfrågas och kan delta i besluten om vad minnesorganisationerna skall digitalisera.

sökbarhet, användbarhet och hur materialet används via nättjänster och i forskarsalarna.

Digitaliseringen har naturligtvis påverkat forskningen. Nya söksystem öppnar möjligheter till genomgång av mycket stora materialmängder, vilket i sin tur påskyndar forskningsprocessen, effektiviserar arbetssättet och leder till bättre resultat. Digitaliseringen skapar dessutom helt nya forskningsområden och erbjuder nytt material som fördjupar tidigare forskning. Men valet av vad som digitaliseras och vad som erbjuds forskarna styr även forskningens inriktning: vad är tillgängligt och hur? Det här problematiseras på många sätt i användarnas svar.

Rapporten visar att minnesorganisationerna bör ändra attityd och synvinkel och höra bättre på forskarna än de hittills gjort. Forskarna vill delta i fattandet av beslut om vad

som digitaliseras och utveckla de digitala systemen, särskilt söksystemen. Förståelsen för forskarnas behov bör vara större än hittills då minnesorganisationerna planerar och genomför digitaliseringar. Den nya rapporten visar hur viktigt det är att digitaliseringen av kulturarvet sker i samarbete med forskarna, användarna.

Enkäterna gav 54 svar från minnesorganisationerna och 121 från forskarna. Rapporten finns tillgänglig på finska på Svenska litteratursällskapetets webbplats www.sls.fi/http://www.sls.fi/doc.php?category=2&docid=780. Den svenska versionen blir färdig i april och hittas då i elektroniskt och ombrutet format under samma adress.

Skribenten är arkivchef vid Svenska litteratursällskapet i Finland.

Den europeiska ekonomiska krisen och Arkivverkets organisationsreform

Jussi Nuorteva

Vad kan den ekonomiska kris som pinar Europa ha att göra med organisationsreformen inom det finländska arkivverket? I själva verket en hel del. Följderna av den ekonomiska kris som fått stor uppmärksamhet började kännas i Finland redan i början av 2000-talet. Genom skärpt beskattning och nedskärningar i den offentliga förvaltningen började man tygla den statliga upplåningen.

Regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens första regering 2003 inbegrep också ett produktivhetsprogram. I praktiken ville man öka produktiviteten genom årliga nedskärningar av personalen inom statsförvaltningen samtidigt som resultatmålen i huvudsak förblev oförändrade. Den kraftiga ökning av statsförvaltningen som vidtagit efter andra världskriget övergick därmed i en sjunkande trend.

Produktivhetsprogrammet och de avtagande resurserna har under de nio år jag skött mitt nuvarande ämbete vid Arkivverket blivit en del av ledarskapets vardag. Generaldirektörsposten tillträdde jag två månader efter publiceringen av Vanhanens första regeringsprogram.

I dag börjar besparingarna inom statsförvaltningen kännas allt hårdare i ämbetsverken. Medan dessa rader nedtecknas meddelar Mu-

seiverket att man tvingas säga upp t.o.m. 40 anställda. Samma dag utfärdade arkivverket ett pressmeddelande om sitt ekonomiska läge som är så ansträngt att det kan föranleda permittering av hela personalen för ett par veckor hösten 2012.

Forskning i fokus

I slutet av senaste år genomfördes en organisationsreform i finska riksarkivet. Syftet var att främja de centrala målsättningarna i den strategi för Arkivverket som fastställdes år 2010. Inrättandet av ett nytt ansvarsområde och reorganiseringen av de tre redan befintliga var den viktigaste förnyelsen.

Ansvarsområdet för forskning och utveckling har till uppgift att öka samarbetet mellan Arkivverket och de centrala kundkategorierna. Förstärkandet av Arkivverkets ställning som central infrastruktur för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning framstår som den största utmaningen.

Sätten att bedriva forskning har genomgått en radikal förändring. Från en elektronisk publikation är det nu möjligt att skapa en hyperlänk direkt till ett dokument i Arkivverkets digitalarkiv. Det förutsätter att vart och ett dokument förses med permanent identifiering (persistent identifier). Denna process bör byggas upp inom ramen för ett samarbete mellan Arkivverket, de vetenskapliga förläggarna och forskarna. Pilotskedet vid etablering

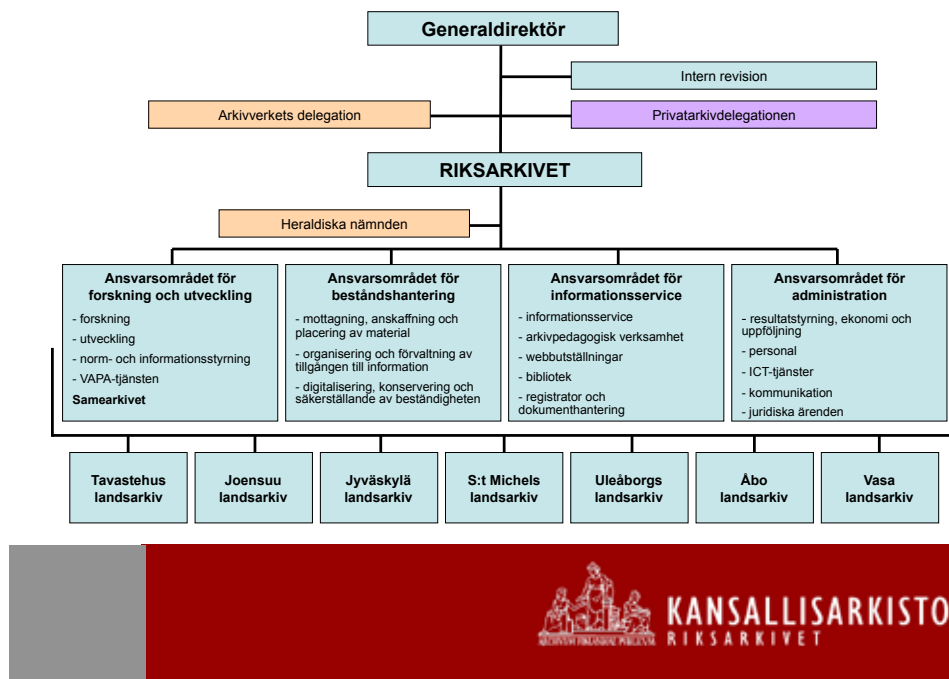
av ny praxis förutsätter särskild finansiering. Att ansöka om sådan, ofta i hård konkurrens med andra aktörer, utgör en av de centrala uppgifterna för det nya ansvarsområdet. De senaste årens positiva utveckling inom många områden inger hopp om framgång i denna verksamhet.

Till ansvarsområdet för beståndshandling fogades f.d. enheten för tjänstearkiv, enheten för privatarbetsarkiv och enheten för arkivteknik. Vi ville dock inte framhäva enheterna, utan de processer som är centrala för verksamheten. De utspelar sig i gränssnittet mellan enheterna och förutsätter att cheferna förmår smidigt använda resurser oberoende av gränserna mellan enheter. Det gäller inte bara Riksarkivet, utan hela Arkivverket. Organisationsreformen är ägnad att framhäva Arkivverkets gemensamma funktioner. Av landsarkiven förutsätts fokusering på de uppgifter som respektive landsarkiv har särskilda förutsättningar att sköta. Alla landsarkiv behöver inte utföra alla uppgifter inom sitt distrikt. Specialisering leder till starkare kunskapscentra.

Centralarkiv och digitalisering

Undervisningsminister Henna Virkkunen ställde sig i december 2010 bakom principbeslutet att inrätta ett centralarkiv för Arkivverket i S:t Michel senast våren 2018. Centralarkivet är avsett för material från alla enheter inom Arkivverket som antingen används sällan eller

Arkivverkets organisation

■ Omorganiseringen av Arkivverket innebär att Riksarkivet fr.o.m. 1.11.2011 är indelat i fyra ansvarsområden (Ao): Ao för forskning och utveckling leds av forskningsdirektör Päivi Happonen, Ao för beståndshandling av arkivrådet Jaana Kilkki, Ao för informationsservice av landsarkivarie Jarno Linnolahti och Ao för administration av förvaltningsdirektör Anitta Hämäläinen.

blivit digitaliserat. En förutsättning är dock att Arkivverkets totala bestånd ingår i ett system för utrymmeshandling som gör det möjligt att skapa en logistisk modell för överföringar och kundtjänst. Utan ett sådant redskap är planeringen s.g.s. omöjlig.

Förändringen märks i hög grad inom ansvarsområdet för informationsservice. Kundbesöken har hittills varit en av Arkivverkets resultatindikatorer. Nu är det meningen att mätandet skall vändas upp och ner: forskarbesöken på ort och ställe skall minska i takt med att de elektroniska tjänsterna förbättras. Riktningen är tydligen den rätta. Användningen av elektroniska tjänster har tilltagit i svindlande grad, medan besöken i arkiven långsamt men säkert minskat. Samtidigt har tjänsterna börjat utnyttjas av nya grupper, vilket är en positiv sak. Å andra sidan är det klart att många rätt ålderstigna släktforskare inte är särskilt intresserade av de elektroniska tjänsterna. Att kunna tillbringa dagen i bekant miljö, träffa vänner som har liknande intressen samt äta lunch och dricka kaffe i arkivutrymmena har sin betydelse.

Vi vill inte på något sätt förringa dessa sociala faktors betydelse. Verksamheten i elektronisk miljö bildar tillsammans med sociala media och praxis i förändring en helhet, som dock inte kan ersätta mänsklig växelverkan.

Föråldrad arkivlag

I samband med organisationsreformen framstod den föråldrade arkivlagen som en stor utmaning. Den nuvarande lagen bereddes i början av 1990-talet, och har genomgått en lätt uppdatering 2004. Många av de begrepp som en elektronisk verksamhetsmiljö förutsätter nämns inte alls i lagen. Den företräder en föråldrad verksamhetsidé där landsarkivens uppgifter anges utgående från indelningen i distrikt. Det är dessutom Statsrådet (regeringen) som skall fatta beslut om distriktsindelningen, inte Arkivverket för att inte tala om Undervisnings- och Kulturministeriet. Alla förändringar blir därför tungrodda. En grundlig förnyelse av arkivlagen är följaktligen målet. Lagen bör kunna svara mot de krav som en elektronisk verksamhetsmiljö i snabb utveckling

ställer. Först då kan Arkivverket agera på ett effektivt och i ekonomiskt hänseende ändamålsenligt sätt. Att utveckla lagstiftningen är en uppgift för Riksarkivets ansvarsområde för administration. Ansvarsområdet svarar också för de interna tjänsterna, kommunikationen och personalförvaltningen.

Finska arkivverket strävar genom organisationsreformen efter ökad smidighet vid användningen av resurser inom de funktioner som definierats i strategin och processbeskrivningarna. Då anslagen minskar bör också den nuvarande verksamheten underkastas kritisk granskning. I fortsättningen bör man kunna prioritera sina uppgifter och avstå från sådana funktioner som inte är lagstadgade för Arkivverket. Den nuvarande organisationen innebär ökad smidighet. Nya, ännu större förändringar är dock att vänta, men de förutsätter förändringar i arkivlagen och ett slutgiltigt beslut om byggandet av ett centralarkiv. ♦

Skribenten är generaldirektör för Arkivverket och riksarkivarie.

Informations

förvaltningens verksamhet,

Päivi Happonen

Lagen om styrning av informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen i Finland (staten och kommunerna, nr 634/2011) trädde i kraft i början av september 2011. Enligt den nya lagen hör styrningen av informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen till finansministeriet.

Syftet med lagen är att effektivisera verksamheten inom den offentliga förvaltningen, samt förbättra de offentliga tjänsterna och deras tillgänglighet. Informationssystemens interoperabilitet inom den offentliga förvaltningen bör öka och lagen förutsätter därför att organisationerna inom den offentliga förvaltningen använder en gemensam övergripande arkitektur för informationsförvaltningen och gemensamma tjänster. Informationssystemen bör vara utformade i enlighet med de beskrivningar och definitioner som syftar till interoperabilitet. Dessa beskrivningar och definitioner ges i form av rekommendationer för den offentliga förvaltningen, standarder för informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen och förordningar. Vid främjandet av interoperabilitet framhäver man i synnerhet informationsarkitekturens betydelse, eftersom teknisk interoperabilitet inte garanterar att

informationen är interoperabel, för att inte tala om att den kan hittas eller kombineras.

De åtgärder som lagen förutsätter bör vidtas inom den övergångstid som förordningen utfärdad på basis av Informationsförvaltningslagen stipulerar. Någon sådan förordning har inte hittills utfärdats.

Verksamhet som leder till resultat bygger på faktisk information

Avsikten med Informationsförvaltningslagen är att minska den offentliga förvaltningens ineffektivitet bl.a. genom avskaffande av överlappande informationssystem och utvecklingsprojekt. Utvecklingen, ibruktagandet och upprätthållandet av informationssystem har slukat alldeles för mycket resurser. För enhetligheten av processer är ett sätt att spara skattemedel på kortare eller längre sikt, enhetliga informationsstrukturer och interoperabla informationssystem ett annat.

De invecklade och ineffektiva tillvägagångssätten har utformats under decennier. Organisationerna har skaffat och tagit i bruk informationssystem utan att betrakta informationssystemet som en del av organisationens hela verksamhet. Detta problem bör småningom vara ur världen, eftersom den nya informationsförvaltningslagen förpliktar organisationerna att utarbeta en övergripande arkitektur för informationsförvaltningen, till grund för planeringen av nya informationssystem.

Tillsvidare har man fått åtgärda problemen vid förmedling av information mellan informationssystem manuellt, trots att utgångspunkten redan länge varit att lagring av information bör ske bara en gång. Även informationssystemen bör å andra sidan kunna fungera som stöd för hanteringsprocesserna och främja verksamheten vid organisationen ifråga, i modsats till dagsläget där verksamheten och hanteringsprocesserna ofta anpassas till informationssystemet. Informationssystemen bör utvecklas inom ramen för förnyandet av förvaltningsstrukturer, tillvägagångssätt och processer.

Verksamhetsomledertill resultat för organisationernas del bygger på tillförlitlig, faktisk information som i allt högre grad kan behandlas och hanteras i informationssystemen med hjälp av automatisk styrning. Det förutsätter kritisk granskning av de nuvarande hanteringsprocesserna och anpassning av dem till elektronisk verksamhetsmiljö.

Metadataservice för den offentliga förvaltningen i sikte

Finansministeriet startade senhösten 2011 ett projekt som preliminärt skall utreda skapandet av metadataservice för den offentliga förvaltningen. Arkivverket vars informationsarkitekturkunnande är stort deltar. Via metadataservicen skulle producenterna och utvecklarna av informationssystem, men också själva informationssystemen,

förvaltningslagen

kräver samordning av den offentliga information och informationssystem

utan besvär få tillgång till gemensamma tesauser, ontologier, metadatadeinitioner, kodbestånd, klassificeringar och taggar (tags). Metadataservicen kommer bl.a. att distribuera metadata för dokumenthantering.

För fungerande metadataservice krävs ett handlingsmönster som främjar produktion, distribution, utveckling och kontinuerlig användning av metadata, men även lösningar beträffande förverkligandet av innehåll och tjänster.

Det preliminära utredningsskedet är över i slutet av 2012. Efter detta skede inleds förverkligandet av metadataservicen, förhoppningsvis så fort som möjligt, vilket skulle innebära ett stort framsteg för den eftersträfvade interoperabiliteten.

Blir Arkivverkets VAPA-tjänst gemensam för hela den offentliga förvaltningen?

Arkivverket strävar aktivt efter att få sin elektroniska VAPA-förvarings-service (lanserad i mars 2011) anammas som en av de gemensamma tjänster som Informationsförvaltningslagen efterlyser och den offentliga förvaltningen i fortsättningen bör använda.

VAPA-servicen möjliggör inom en nära framtid användning i stor skala av elektronisk information vid organisationer inom den offentliga förvaltningen, inom forskning och då den enskilda medborgaren behöver information.

Innevarande och nästa år avgör hur VAPA-servicen kommer att tas i bruk mer allmänt, till en början bland organisationer inom statsförvaltningen. Samtidigt klarnar det hur servicen fungerar i praktiken och hur den eventuellt bör utvecklas. Servicen levereras av Arkivverket, vars lagstadgade uppgift det är att trygga långtidsförvaringen av information i dokumentform. Därmed är redan utgångspunkten för denna service mer bestående och pålitlig än de förvaringstjänster som tillhandahålls av privata leverantörer.

Vilka följder har Informationsförvaltningslagen för Arkivverkets funktioner?

Det är meningen att Informationsförvaltningslagen skall leda till ett ännu närmare samarbete mellan Arkivverket och Finansministeriet, särskilt vid beredningen av normer och standarder som ansluter sig till dokumenthanteringen. Den nuvarande arkivlagen innehåller föråldrade begrepp, vilket gör det svårare att utarbeta normer och utveckla den elektroniska dokumenthanteringen. Närmare uppgifter om tidtabellen för förnyandet av arkivlagen finns tillsvidare inte.

Tyvärr har man inom förvaltningen ofta uppfattningen att SÄHKE-normerna endast är avsedda för material i dokumentform som skall förvaras varaktigt. Metadata enligt SÄHKE-normen utgör dock inte tryggare av långtidsförvaringen,

utan de hänför sig till tillförlitliga operativa hanteringsprocesser. De metadata som krävs vid långtidsförvaring produceras först inom ramen för VAPA-förvaringsservicen. Arkivverket borde därför kunna påverka hela livscykeln för information i dokumentform och för detta ändamål lämpar sig standardarbetet inom den offentliga förvaltningen ypperligt. (Beträffande SÄHKE-normen, se NA 2/2010 s. 57.)

Eftersom Arkivverkets rätt att utfärda normer är förknippad med en nästan 20 år gammal lag är det mer ändamålsenligt att utfärda bestämmelser rörande den elektroniska verksamhetsmiljön i form av standarder för informationsförvaltning inom den offentliga förvaltningen. Användning av riktiga och lämpliga begrepp är då möjlig och man kan t.ex. tala om elektronisk långtidsförvaring i stället för varaktig förvaring.

Det är således att hoppas att Informationsförvaltningslagen öppnar möjligheter för mer synligt utnyttjande av Arkivverkets sakkunskap vid utveckling av dokumenthanteringen inom den offentliga förvaltningen.

Skribenten är forskningsdirektör vid Riksarkivet.

DIAS

Trond Sirevåg

En ny depotløsning for Arkivverkets digitalt skapte arkivmateriale skal etter planen settes i ordinær drift i Riksarkivet 1. april 2012. On-line lagring på disk med 2 kopier på tape vil da erstatte dagens langtidslagring på CD-er. Implementeringen gjennomføres som den avsluttende etappen i prosjektet DIAS – Digital arkivpakkestruktur. DIAS-løsningene bygger også på et samarbeid med det svenske Riksarkivet, og har fokus på integritetssikring.

DIAS er et samarbeidsprosjekt mellom Riksarkivaren og 4 sentrale kommunale aktører for å etablere et felles norsk rammeverk for digitale arkivdepoter. Prosjektet ble startet i april 2010 med økonomisk støtte fra ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd). Hovedmålene har vært:

- å spesifisere en OAIS-basert struktur for arkivpakker som lar seg anvende fleksibelt for alle typer av digitale leveranser til statlige og kommunale depoter,
- å utvikle hjelpemidler for praktisk bruk av denne bevaringsstrukturen.

DIAS behandler ikke lagringsløsninger. Det har tvert i mot vært en viktig forutsetning at DIAS-prosjektets standarder og produkter skal kunne tilpasses for ulike lagringskonfigurasjoner og -medier, også for tra-

disjonell lagring på CD-er. Men det er samtidig viktig å understreke at prosjektet legger til rette for nye lagringsløsninger – som i Riksarkivet.

Gjennomføring og resultater

DIAS ble først planlagt som et ettårig prosjekt, og det har oppfylt alle målene i den opprinnelige planen. Det har spesifisert en arkivpakkemodell som en definert bruksmåte av OAIS, og valgt tilgjengelige standarder for implementering av modellen, – nærmere bestemt for overordnet pakkestruktur (METS), for forståelsesinformasjon (bevaringsmetadata i PREMIS, arkivbeskrivelse i EAD og aktørbeskrivelse i EAC-CPF) og for tekniske metadata (ADDML for beskrivelse av tabelluttrekk). DIAS-arkivpakker bruker de XML-skjemaer som foreligger for disse implementeringsstandardene, men for METS og PREMIS har prosjektet tilpasset egne XML-skjemaer. DIAS angir altså hvordan eksisterende standarder skal anvendes i en arkivpakke. DIAS-strukturen kan dermed betegnes som en standard for bruk av standarder.

Det var også et opprinnelig mål å spesifisere krav til programvare for å generere DIAS-arkivpakker, men her har prosjektet gått mange steg videre. Først ble det utarbeidet en kravspesifikasjon til et fullstendig forvaltningssystem for DIAS-arkivpakker. Deretter ble det besluttet å utvikle et slikt system til bruk både for Arkivverket og kommunale ar-

kivdepoter. Ekstra prosjektmidler har gjort dette mulig – og utvidet DIAS til et toårig prosjekt.

DIAS-forvaltningssystemet utvikles som en tilpasset versjon av det svenske systemet ESSArch. Utviklingsarbeidet startet høsten 2011. Implementeringen skjer i Riksarkivet, i et eget prosjekt under DIAS ledet av Terje Pettersen-Dahl. Riksarkivets systeminnføring er samtidig DIAS-prosjektets pilotinstallasjon. DIAS-prosjektet skal etter planen avsluttes 1. april 2012 når Riksarkivets nye depotløsning settes i ordinær drift.

Fokus på integritetssikring

Det som mest av alt karakteriserer DIAS-modellen, er dens fokus på integritetssikring og oppfølging av kravene i TRAC – Trustworthy Repository Audit and Certification (2007).

Et viktig bakteppe for TRAC-standard var O. J. Simpson-saken i USA i 1995, hvor retten under-

■ En AIP i DIAS er svært lik det svenske riksarkivets. Implementeringsstandardene er de samme. Forskjellen er at det svenske riksarkivet ikke benytter AIC-er og AIU-er i tillegg – foreløpig. Organiseringen av pakken defineres i METS. Store filer plasseres utenfor METS, med METS-referanser til objektene. EAD, EAC-CPF, ADDML og PREMIS kan alternativt være innbygget i METS, enkeltvis eller samlet. Dette vil være en bruksmåte for arkivpakker med små metadata-filer.

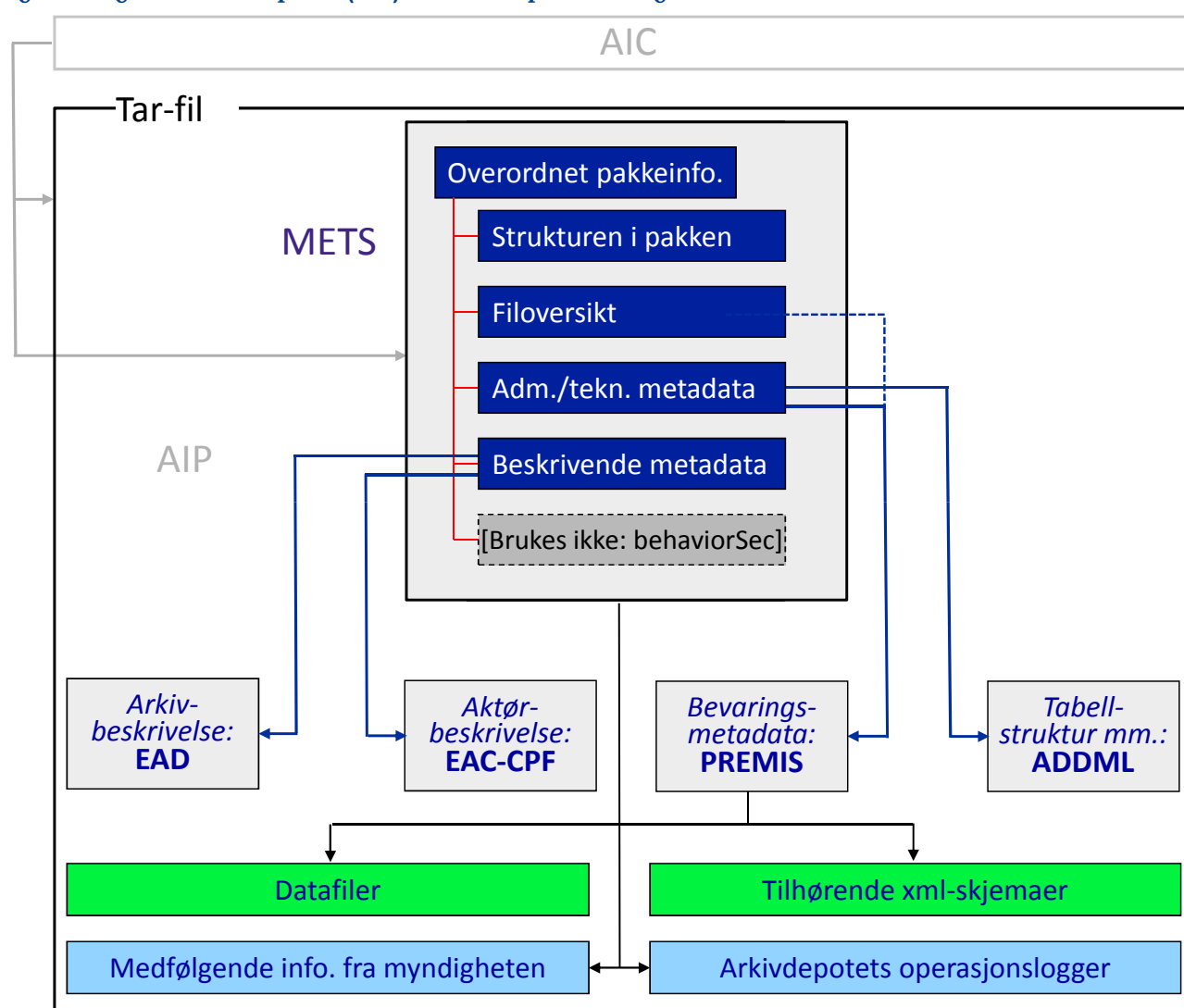
– Norsk prosjekt for å etablere digitale arkivdepoter

kjente Simpsons fingeravtrykk som bevis. Det var nok å påvise at behandlingsrutinene kunne gitt politiet mu-

lighet for manipulasjon. Normen blir at den som skaper eller forvalter informasjonen, selv må bekrefte

dens autenticitet. For arkivdepoter innebærer dette en omsnudd bevisbyrde. Iht. TRAC må de selv kunne

Organisering av DIAS arkivpakke (AIP): Bruk av implementeringsstandarder

■ En AIP i DIAS er svært lik det svenske riksarkivets. Implementeringsstandardene er de samme. Forskjellen er at det svenske riksarkivet ikke benytter AIC-er og AIU-er i tillegg – foreløpig

DIAS

– Norsk prosjekt for å etablere digitale arkivdepoter

produsere verifiserende dokumentasjon for å eliminere muligheter for tvil om arkivbestandens integritet. Oppgave nr. 1 blir å bekrefte at informasjonsinnhold er bevart uendret (i alle viktige henseender) fra og med mottak. Det gir ingen garanti for at innholdet er autentisk i seg selv, men for et arkivdepots renommé har dette ikke samme fatale betydning.

En arkivpakke iht. OAIS er en beholder hvor bevaringsobjektet lagres som en selvstendig enhet, fast forbundet med nødvendige tekniske metadata for å fremstille objektet på ny, og alle logiske metadata som kreves for å forstå objektet som arkivmateriale. Men digitale arkiver kan ikke bevares statiske. De er i en prosess med transformasjon gjennom hele livssyklusen – til fundamental forskjell fra papirarkiver. Men hvordan kan man stole på at slikt omskapt arkivmateriale fortsatt er autentisk? Hvordan garanterer vi oss når det settes søkelys på hva et arkivdepot har hatt mulighet for å endre? På hvilke måter lar det seg bekrefte at arkivdepotet har nøyd seg med å foreta de tekniske endringer som sies å være utført som ledd i et nødvendig vedlikehold?

DIAS-modellen for integritetssikring

Digitalt arkivmateriale må være bevart med et uendret logisk informasjonsinnhold, men digital bevaring uten fysiske endringer er umulig. Sjekksommer kan brukes for å bekrefte at digital informasjon

er lagret fysisk uendret, men det eksisterer ingen tilsvarende enkel metode for å bekrefte et uendret logisk innhold. DIAS løser dette ved å bygge på resepten fra TRAC: Alle operasjoner i arkivdepot dokumenteres som tillegg – uten å endre eksisterende informasjon fysisk. Sjekksommer kan da brukes på alle filer, og tjene som mekanismer for verifisering. Ubrutt integritet kan bekreftes ved kontroll mot eldre versjoner og dokumentasjon av utførte depotoperasjoner.

Arkivpakkemodellen i DIAS er derfor også utformet som en prosessmodell:

- En avlevert arkivversjon bevares uendret og sjekksumsikret slik den ble mottatt – for alltid – som generasjon 0 av en arkivpakke (AIP i OAIS).
- Operasjoner i depot fra og med mottak, herunder integritetssikring og testing, dokumenteres utenfor arkivpakken, enten i en enklere tilleggspakke med supplerende metadata (OAIS: AIU), eller i en ny generasjon 1 av den fullstendige arkivpakken som bevares i tillegg til AIP-o.
- Ved senere konverteringer/transformeringer bevares en ny generasjon av vedkommende AIP som tillegg. Eventuelle AIU-er til foregående generasjon innarbeides.

En DIAS-arkivpakke (AIP) med eventuelle senere generasjoner og tilhørende AIU-er skal alltid være tilknyttet en overordnet samlepakke (OAIS: AIC) med nøkkelopplysninger. I motsetning til AIP-er og AIU-er skal informasjonen i en AIC kunne oppdateres.

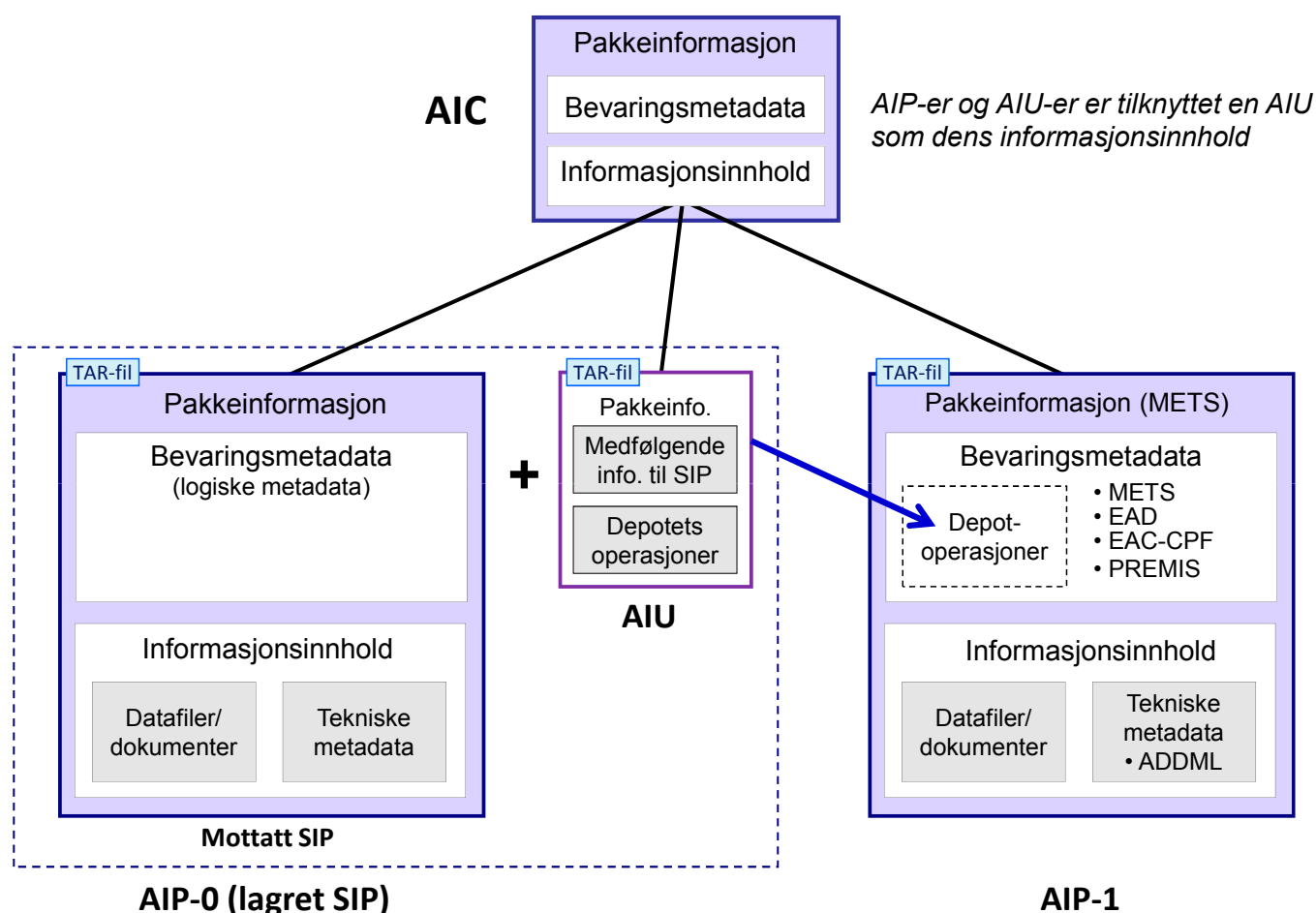
Forvaltningssystemet

DIAS-forvaltningssystemet skal generere AIP-er, AIU-er og AIC-er iht. DIAS-modellen. Det skal styre håndteringen ved mottak, testing, generering/lagring og vedlikehold av arkivpakker i depot, dokumentere operasjoner i alle ledd og integritetssikre dokumentasjonen. Det skal også ha en database med informasjon om alle arkivpakker i digitalt depot og utførte operasjoner i tilknytning til dem.

Utviklingen av DIAS-forvaltningssystemet bygger på systemet ESSArch fra leverandøren ES Solutions AB. Systemet, som brukes av det svenske riksarkivet, ble valgt etter åpen tilbudsinnhenting innenfor hele EU/EØS-området. ESSArch skal tilpasses for DIAS slik at det oppfyller samtlige punkter i prosjektets kravspesifikasjon. Systemet håndterer også lagringsadministrasjon, og kan dermed brukes som et samlet depotstyringssystem både for enkle og avanserte lagringsløsninger.

ESSArch er basert på fri programvare (GPLv3), og DIAS-versjonen av ESSArch vil følgelig være fritt

DIAS-arkivpakkemodellen som en prosessmodell

■ Leveransen (SIP) ble her lagret uten samtidig generering av en transformert AIP-1. Dette krevde en AIU i tillegg for å unngå endring av samlet pakkesjekksum for AIP-0. Ved senere generering av AIP-1 innarbeides AIU i denne. Behovet for en AIU bortfaller når AIP-0 og AIP-1 genereres samtidig. Senere endrede metadata for AIP-1 kan på tilsvarende måte lagres i en tilknyttet AIU – for å bevare AIP-1 uendret, og for å unngå eller utsette generering av en ny, full AIP-2.

tilgjengelig for alt og alle. Brukere vil også fritt kunne tilpasse systemet videre – mot å publisere tilleggene.

For det statlige og kommunale norske DIAS-miljøet har Riksarkivaren inngått en samlet vedlikeholdsavtale for systemet, og det legges opp til en samlet videreutvikling for det norske brukermiljøet. Samarbeidspartnerne i DIAS planlegger å etablere et eget forum for å forvalte DIAS-prosjektets standarder og forvaltningssystem i løpet av 2012.

Norsk-svensk samarbeid

Det svenske riksarkivet benytter

en arkivstruktur med de samme implementeringsstandardene som DIAS. Det har gitt verdifull bistand til utviklingen av DIAS-prosjektets arkivpakkemodell og XML-skjemaer, og foretatt kvalitetssikring av skjemaene DIAS-METS og DIAS-PREMIS v/Karin Bredenberg. Det svenske riksarkivet leder et samarbeidsprosjekt med svensk kommunal sektor (ENSAM-prosjektet) for å spesifisere fellesløsninger for arkivpakkestruktur tilsvarende DIAS. Når DIAS-prosjektet nå dessuten har valgt å bygge på det svenske riksarkivets forvaltningssystem

ESSArch, åpnes perspektiver for et enda bredere samarbeid med det svenske arkivmiljøet.

DIAS-prosjektets xml-skjemaer mm. finnes på: <http://www.arkivverket.no/standarder/dias>

Forfatteren er prosjektdirektør i Riksarkivet og prosjektleder for DIAS og Elmag.

Den norske Arkivarforeningen er 75 år

Vilhelm Lange

Arkivarforeningen feiret høsten 2011 sitt 75-årsjubileum med et jubileumsseminar og en middag for sine medlemmer. I jubileumsåret er den norske Arkivarforeningen en fagpolitisk forening tilsluttet Forskerforbundet. Hovedoppgavene er å ta vare på medlemmenes faglige interesser, samt å være en ressurs for Forskerforbundet i saker som har med arkivfaglige spørsmål å gjøre. Medlemskap i Arkivarforeningen forutsetter medlemskap i Forskerforbundet.

Før Forskerforbundet gjennomførte en gjennomgripende organisasjonsendring i 1999, var Arkivarforeningen også en selvstendig fagforening, som under Forskerforbundets paraply forhandlet om lønn og arbeidsforhold på vegne av sine medlemmer. Men hvordan begynte det?

I europeisk sammenheng var norske arkivarer tidlig ute med å danne en landsomfattende forening. Den nederlandske arkivarforeningen var stiftet i 1891, og den franske i 1904. Deretter kommer, så vidt jeg har kunnet se, nordmennene på tredje plass, i det samme år som Society of American Archivists ble stiftet. De tyske, finske, britiske, svenske og kanadiske foreningene er alle fra etterkrigstiden.

Arkivarforeningen ble stiftet lørdag 8. februar 1936. På stiftelses-

møtet i Riksarkivet møtte ti personer, hvorav riksarkivaren var den ene. To statsarkivarer var også til stede, og dessuten to avdelingsledere i Riksarkivet. Ledelsen var altså tungt inne. Likevel var det fra første stund klart at den nye foreningen skulle ivareta medlemmenes økonomiske og tjenstlige interesser – den skulle altså ha karakter av en fagforening. På den andre siden fastslo vedtektene at Arkivarforeningen også skulle sørge for medlemmenes faglige og kollegiale interesser. Dermed hadde foreningen fått den doble profilen som den beholdt helt til 1999, og som har skilt den ut fra de fleste av dens søsterforeninger i andre land.

Hvorfor ble Arkivarforeningen stiftet nettopp i 1936? Forklaringen ligger antakelig i at Forhandlingsloven av 1933 hadde gitt statsansatte forhandlingsrett i lønns- og personalspørsmål. Lønnsforhandlinger skulle føres høsten 1936, og Arkivarforeningens tilblivelse må sees i lys av dette.

Arkivarforeningen kan være bekjent av sin innsats på det faglige området. I 1976 tok foreningen initiativet til det første "Norsk arkivseminar", gjennomført over tre dager med støtte av Riksarkivaren og Norsk kulturråd. Møterapporten fra dette seminaret og en lang rekke seminarer som fulgte i årene etterpå, er publisert i *Norsk Arkivforum*, som også ble utgitt av Arkivarforeningen med støtte fra Riksarkivaren. De se-

nere seminarrapportene er publisert på foreningens web-side. I fravær av et norsk arkivfaglig tidsskrift har denne publiseringsevne vært svært verdifull.

Internasjonalt har foreningen hatt god kontakt med sine nordiske søsterorganisasjoner. Det har vært arrangert felles møter mellom foreningsstyrene som har gått på omgang mellom landene. Foreningen har vært representert på arrangementer i regi av International Council on Archives, og den har engasjert seg i den norske Blue Shield-komiteen og i Arkivarer uten grenser.

75-årsjubileumsseminaret ble arrangert i Oslo 3.-4. november 2011. På programmet sto to hovedtemaer: Kompetansebehov for arkivfaglige medarbeidere den første dagen og internasjonalt engasjement og solidaritetsarbeid på dag to. Seminaret var godt besøkt av både tilreisende og innenbys medlemmer.

Skribenten er underdirektør, seksjon for privatarkiver, Riksarkivet.

Sikring av departementsarkiv

etter terrorangrepet 22. juli

Stian Norli og Ole Gausdal

Etter terrorangrepet mot det norske regjeringskvartalet 22. juli 2011 viste det seg raskt at det var behov for ekstraordinære tiltak for å sikre arkivmaterialet som befant seg i de departementene som ble rammet av terrorangrepet. I denne artikkelen presenteres de arkivfaglige utfordringene som departementsarkivene har stått overfor, og hvordan Riksarkivet har bistått med håndteringen av dem.

Den 22. juli 2011 rammet en bilbombe regjeringskvartalet i Oslo. Åtte personer omkom og et trettitalls mennesker ble skadet. Bomben gikk av like ved inngangen til bygningen der Statsministerens kontor og Justis- og politidepartementet holdt til. På andre siden av kvartalet rammet bomben fire bygninger med fem andre departement og en etat. Alle bygningene fikk omfattende skader, med store innvendige ødeleggelser. Videre ble mange bygninger i nærheten skadet, og glassruter ble slått ut av trykkbølgen på flere hundre meters avstand.

Den første oppfølgingen

Noen dager etter angrepet ble det avklart at bygningene ikke kom til å falle sammen, og man kunne starte oppryddingsarbeidet. Mange av Riksarkivets medarbeidere stilte seg spørsmålet om hvordan det var gått med arkivene. Nyhetsbildene

■ 5800 hm med departementsarkiv måtte evakueres etter terrorangrepet. Mye av materialet var vannskadd og infisert med asbest. Foto: Stian Norli.

hadde vist at det lå store mengder dokumenter på gaten, slynget ut av bomben. Videre ble det etter hvert klart at bomben var plassert like over inngangen til et av arkivmagasinene til Justis- og politidepartementet. Plasseringen over et underjordisk lokale hadde etter ekspertenes vurdering tatt omtrent halvparten av bombens kraft, men hvordan var det så gått med arkivmaterialet?

Det første fremstøtet fra Riksarkivet kom ca to uker etter bombe-attentatet. Det kom i form av en spørreundersøkelse til arkivlederne i de berørte departementene. Man ønsket i Riksarkivet å få et overblikk over skadeomfang og informasjon om det pågående arbeidet med å sikre arkivmaterialet. Som en oppfølging ble det også holdt et møte der arkivlederne i alle de berørte departementene ble invitert.

Kartleggingen viste at de digitalt skapte arkivene hadde klart seg bra, både driftsbasen og backup. Men det viste seg at det digitale arkivet for ett av departementene hadde vært nær ved å kunne bli rammet. Dette departementet deltok ikke i en fellesløsning for IT i departementene, og hadde egen driftsbasis og back-up plassert på hver sin side av plassen der bilbomben var plassert. Med andre ord kan man si at en god porsjon hell hadde medvirket til at dette arkivmaterialet ikke var blitt rammet.

Papirarkivene hadde stort sett også kommet fra eksplosjonen uten større tap. De dokumentene som lå utenfor bygningene har man antatt stort sett var arbeidskopier fra saksbehandlernes kontorer, og ikke fra departementsarkivene. Men flere arkivrom var sterkt skadet.

Evakueringen

Totalt ble det meldt inn behov for å evakuere 9 000 hm med arkiver fra seks departement og en etat. Flere av dem oppga at de ønsket bistand fra Riksarkivet til å få evakuert arkivmaterialet. Etter utbygging av arkivmagasinene i 2008 hadde Riksarkivet kapasitet og plass til å ta imot dette materialet. Man valgte derfor å stille seg villig til mottak

■ Artikkelforfatteren i fullt verneutstyr prøver å berge de ødelagte arkivene. Foto: Justisdepartementet.

av en ekstraordinær avlevering av arkivmateriale som ikke var avleveringsmodent, dvs. godt under 25-30 år som er normen i regelverket.

Arkivmateriale fra Justis- og politidepartementet var hardest rammet, og evakuering av disse arkivene måtte prioriteres. Flere forhold kompliserte flyttingen av disse arkivene. Bomben hadde laget et stort hull ned til arkivmagasinet, og regn og fukt stod i fare for å trenge inn i deler av lokalet. I tillegg hadde et sprinkleranlegg sprunget lekk i dagligarkivet og gjort deler av arkivet gjennombløtt. Bygningen hadde bygningsplater med innhold av asbest, og etter eksplosjonen ble glass- og bygningsstøv spredt i hele bygget. Støvet måtte betraktes som asbestholdig. Håndtering og arbeid med asbest er regulert gjennom egen forskrift, og det ble derfor nødvendig å leie inn spesialfirma for å håndtere rydde- og rensearbeidet av arkivmateriale i regjeringskvartalet.

På grunn av de store fysiske skadene måtte man i første omgang gi opp å tømme dagligarkivet, og man

måtte i stedet starte med å evakuere fjernarkivene. I magasinet var det ikke blitt påvist asbest, men som en ekstra sikkerhetsforanstaltning ble likevel materiale håndtert som om det skulle vært utsatt for dette. Det ble etablert egne rensestasjoner hvor hver enkelt arkiveske ble blåst ren med høytrykksluft. Etter at materiale var rengjort ble det tatt nye kontrollmålinger for å sikre at arkivene som ble sendt ut fra Regjeringskvartalet var tilfredsstillende renset. Totalt ble nærmere 1400 hm med arkiver behandlet på denne måten. Det var en svært ressurs- og tidkrevende prosess, men etter om lag tre uker stod dette materiale på plass i Riksarkivets magasiner.

I løpet av september ble det mulig å komme seg inn i Justisdepartementets dagligarkiv. Der ble det avdekket at anslagsvis 20 % av materiale var sterkt skadet av fukt, og det hadde oppstått mugg- og soppvekst på deler av det fuktige materiale. Arkivet bestod i hovedsak av saksmapper som var plas-

sert i paternosterskap. Å rengjøre dette materiale ville derfor bli svært omfattende og krevende, og ingen av asbestsaneringsfirmaene kunne garantere at arbeidet ville bli vellykket. Skulle man bevare det fysiske papirarkivet ville det derfor for all fremtid måtte behandles som om det var asbestskadet. Dette ville igjen føre til store utfordringer knyttet til lagring, og ikke minst til bruken av materiale. Det ble derfor besluttet at det mest hensiktsmessige ville være å digitalisere hele arkivet, for deretter å destruere papirarkivet. Arkivet ble i løpet av november flyttet ut fra Regjeringskvartalet, men den omfattende rense- og digitaliseringsprosessen vil trolig ikke bli ferdigstilt før i 2013.

Parallelt med prosessene i Justis- og politidepartementet foregikk det hele høsten en kontinuerlig flytting av arkiver fra de øvrige berørte departementene. Denne evakueringen var enklere. Ingen av disse bygningene inneholdt asbest, og arkivene var i all hovedsak uskadet. Det bød

derfor på få arkivfaglige problemer å få fraktet ut dette materiale.

Det viste seg etter hvert at det oppgitte behovet for å evakuere 9000 hm måtte nedjusteres. Status er at det ble overført 5800 hm til Riksarkivets magasiner.

Resultater og kostnader

I Riksarkivet så man tidlig at det å ta i mot flere tusen hyllemeter som en ekstraordinær levering ville bli svært ressurskrevende. Bare mindre deler av materialet var ordnet og katalogisert. Utover ressurser til ordning ville det følge med behov for å håndtere innsyns- og brukerforespørsler. Videre ville materialet ta opp plass til eldre materiale som sto i tur for å bli avlevert. Det var derfor viktig å sikre seg budsjettmessig dekning for de ekstra utgiftene som ville følge med.

For å få dekket ekstraordinære utgifter, fikk Riksarkivaren en ekstrabevilgning i 2011. I statsbudsjettet for 2012 ble det lagt inn en permanent påplussning i etatens budsjett til

oppbevaring, betjening og ordning av arkivmateriale fra departementer som ble berørt av eksplosjonen i Regjeringskvartalet. Til å følge opp materialet planlegges det i løpet av 2012 tilsetting av en prosjektleder og medarbeidere til å ordne arkivene.

For Riksarkivet har oppfølgingen etter 22. juli gitt anledning til å vise etatens evne til å følge opp en krisesituasjon. Vi har i løpet av høsten mottatt mange positive tilbakemeldinger i forbindelse med flyttingen av departementsarkivene. Ikke minst har de ansatte i arkivene gitt uttrykk for at dette har forenklet deres arbeidssituasjon. Alt i alt kan man nok si at det er oppnådd mange positive resultater for arkivmateriale i en ellers tragisk situasjon.

Forfatterne er seniorrådgiver og avdelingsdirektør i Riksarkivet.

■ Justis- og politidepartementenes arkiver var verst rammet etter attentatet 22. juli.

Foto: Stian Norli.

NS møteprotokoll 1934-1945

Ole Kolsrud

I 1985 ble Nasjonal Samlings møteprotokoll 1934-1945 annonsert til salgs i en Oslo-avis. Selgeren ville ha 500 000 kroner for dokumentet, og salget skulle formidles gjennom en advokat på Long Island i USA. Nasjonal Samling var Vidkun Quislings parti, som i årene 1940-1945 i samarbeid med Hitler-Tyskland hadde styrt det okkuperte Norge.

Arkivdokumenter i tilknytning til andre verdenskrig, til fascismen og nazismen, til Hitler og Quisling, har gjennom årene oppnådd en viss verdi i kroner og øre i samlerkretser. Verdiforventningene er likevel i de fleste tilfeller sterkt overdrevet. NS-protokollen ble utlyst for salg på nytt i januar 1999, denne gangen via en advokat i Oslo. Etter norske lovbestemmelser tilhørte partiet Nasjonal Samlings etterlatenskaper, inkludert samtlige bevarte arkiver og arkivdokumenter, den norske staten. Rent juridisk var det derfor ingen tvil om at NS-protokollen var offentlig eiendom som hørte hjemme i Riksarkivet. Det oppsto strid mellom riksarkivaren og selgeren. Arkivverket kjøper av prinsipp aldri dokumenter, mens selgeren på sin side var ute etter økonomisk gevinst. Kulturdepartementet og regjeringsadvokaten ble trukket inn. Man kom fram til en minnelig ordning, slik at den omstridte protokollen kunne

overleveres til riksarkivaren 7. juli 1999.

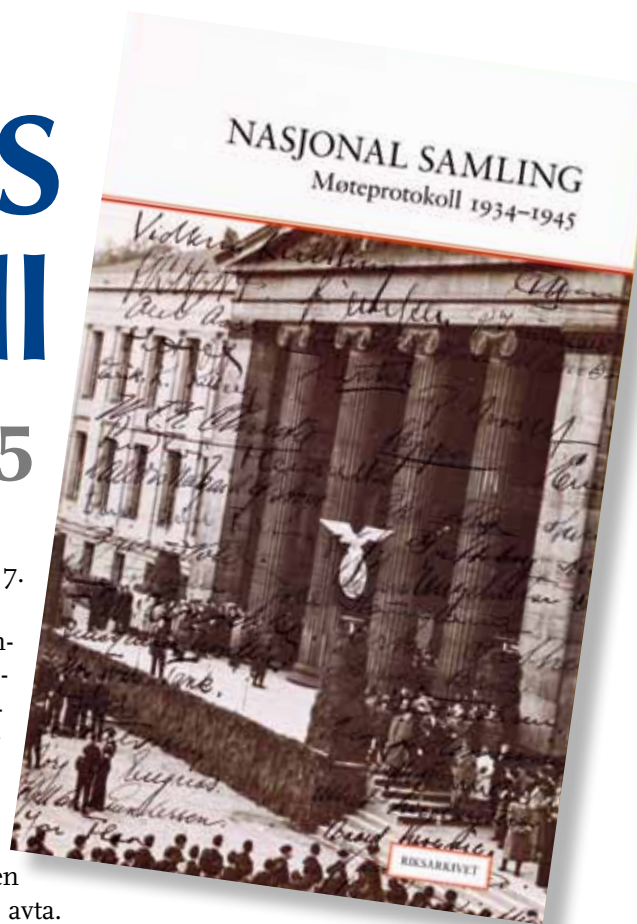
De overdrevne forventningene om salgsværdien av dokumenter fra nasjonalsosialismens epoke gjenspeiler samtidig den store interessen som stadig eksisterer om temaet, både blant forskere og hos det brede publikum – en interesse som ikke synes å avta. Da riksarkivaren derfor besluttet å publisere protokollen, var det en veloverveid prioritering. Nasjonal Samlings møteprotokoll 1934-1945 omfatter partiets hele levetid, og er dermed et sentralt historisk kilde-skrift. Vidkun Quislings parti, som aldri oppnådde mer enn to prosent oppslutning ved noe valg før 1940, ble høsten 1940 etter Adolf Hitlers eget ønske løftet inn i sentrum av det norske statsstyret. Nasjonal Samling var den norske utløperen den europeiske fascismen og nazismen. Partiets mål var i samarbeid med Hitler-Tyskland å forvandle den norske staten til en fascistisk stat og Norge til et fascistisk samfunn.

Den lovlige norske regjeringen, som sammen med kongen gikk i eksil i Storbritannia i juni 1940, definerte medlemskap i partiet Nasjonal Samling fra og med 9. april 1940 som en aktiv støtte til okkupasjonsmakten, og gjorde det dermed til en straffbar handling: til landsforræderi. Siden møteprotokollen naturlig nok inneholder navnene på møtedeltakerne (rundt 530 personer i alt), fant riksar-

kivaren det korrekt å vente med offentliggjøring til det hadde gått 60 år, som er den vanlige personvernfristen i Norge. I 2006 ble en faksimile av hele protokollen langt ut på nettet, samtidig som arbeidet med å gi den ut i transkribert og kommentert bokform startet. Det redaksjonelle arbeidet har med avbrudd pågått fram til høsten 2011. Ved siden av det omhyggelige arbeidet med selve teksten er det langt stor vekt både på å presentere et rikt fotomateriale og et hensiktsmessig personregister. Så langt det har vært mulig har man forsøkt å gi opplysninger om de stillinger og verv hver enkelt har hatt i stat og parti.

I midten av desember 2011 forelå boken ferdig fra trykkeriet. Interesserte kan nå enkelt konfrontere den trykte utgaven med originalen, slik den ligger i faksimile på Riksarkivets nettsider: <http://www.arkivverket.no/NS-protokoll>.

Skribenten er 1.arkivar, Riksarkivet.

■ Under tre månader tog barnen över gamla Riksarkivet på Riddarholmen. Nu har Palatset gått i konkurs.
Foto: Kurt Eriksson.

Palats för barn i **konkurs**

Maria Nordström Jarnryd

I förra numret av Nordisk arkivnyt skröt vi från svenskt håll om att ni alla med barn och barnbarn eller vilka ungar som helst var välkomna till Stockholm för att besöka Palatset, ett helt hus fullt med aktiviteter

för barn. Extra malliga var vi över att Palatset låg i gamla Riksarkivets lokaler på Riddarholmen. Tyvärr efter tre månader gick Palatset i konkurs. Ni är alla välkomna att semestra med barnen i Stockholm ändå. Det finns ganska gått om aktiviteter i olika prisklasser för just barn.

För den som är intresserad av frågor gällande barn och deras tillgång

till kultur rekommenderar jag att ni söker på Internet på barn + Palatset + Stockholm. Intressant läsning om vad kultur för barn får kosta.

Maria Nordström Jarnryd (som aldrig hann ta familjen till Palatset.)

Kontinuitet

Björn Jordell

Det svenska Riksarkivet omorganiserar

Det svenska Riksarkivet har under det senaste året varit intensivt engagerat i ett internt förändringsarbete. Jag vågar påstå att samtliga medarbetare på något sätt har bidragit till de resultat vi nu ser. En stor del av våra medarbetare har inte bara bidragit, utan genom sina insatser även haft en avgörande betydelse för de vägval som Riksarkivet nu gör. Vägval som inte bara innebär en ny strukturorganisation utan som också får genomgripande konsekvenser för arbetssätt och på en myndighetsövergripande nivå, hur verksamheten kommer att styras.

Varför omorganiserar vi?

Vad är det då som drivit fram behovet av en omorganisation av det svenska Riksarkivet?

2010 slogs Riksarkivet och Landsarkiven samman till en myndighet under namnet Riksarkivet. Även om de senaste åren har kännetecknats av en ökad integration inom det vi kallat Statens Arkiv har det funnits betydande skillnader vad gäller såväl verksamheten som verksamhetskulturen inom de olika delarna av organisationen. För mig är det uppenbart att regeringens beslut att skapa en sammanhållen statlig arkivmyndighet har gett oss nya och bättre förutsättningar att

stärka och effektivisera det statliga arkivväsendet.

Redan detta faktum är naturligtvis i sig ett argument för att förändra, förbättra och modernisera såväl våra arbetssätt och processer som vår strukturorganisation. Det finns dock även andra, och kanske starkare argument varför Riksarkivet nu genomför stora förändringar.

Argument som hänger ihop med den allmänna samhällsutvecklingen och är oberoende av ett enskilt regeringsbeslut. Det är en utveckling som vi brukar koppla till begrepp som globalisering, den digitala tidsåldern och informationssamhällets genombrott. Det är ord som ger associationer till snabbhet, informationens flyktighet, kortlivade och tillfälliga strukturer, otydliga och uppluckrade gränser och ökade krav på tillgänglighet och effektiv service.

För oss som verkar inom en minnesinstitution känns sådana ord särskilt utmanande, kanske till och med lite skrämmande. Vår legitimitet och yrkesmässiga identitet bottnar ju i så stor utsträckning i vår förmåga att upprätthålla kontinuitet, vårda och bevara strukturer och garantera äkthet och autenticitet över långa tidsperioder. Att vårda det som givits oss av tidigare generationer och att till kommande släkten lämna över begriplig och relevant information från vår tid, är det tidlösa och högtidliga i vårt uppdrag.

Samtidigt är det en överlevnadsfråga för Riksarkivet att i varje tid uppfattas som en relevant samhälllig resurs och att kunna svara upp mot de krav och förväntningar som samtiden ställer. Att verka i tiden och se sig själv i relation till en omvärld är en nödvändighet för varje organisation. Det gäller i högsta grad även det svenska Riksarkivet.

Vi håller nu på att utveckla Riksarkivets verksamhet i hela landet. Vi bygger en mer enhetlig organisationskultur, etablerar ett gemensamt helhetsperspektiv, skapar samsyn och delaktighet. Helt enkelt moderniserar Riksarkivet. Det innebär också en balansakt. Det tidlösa i uppdraget och det goda i traditionen ska förenas med samtidens krav på tillgänglighet, ett modernt servicetänkande och ett inkluderande tilltal.

Användandet och användarna i centrum

Som en bas för förändringsarbetet har en vision, en övergripande beskrivning av uppdraget och ett antal strategiska mål formulerats. I dessa försöker vi fånga ett för alla våra verksamhetsgrenar grundläggande och gemensamt förhållningsätt som utgår från användandet av arkiven och arkivens användare. Detta skulle kunna sammanfattas på följande sätt: Vi bevarar arkiv för att de ska användas. Användandet, arkivens användbarhet och det pedagogiska tilltalet ska tillsammans

och förnyelse

i balans

med arkivens användare, alltid stå i centrum när vi bevarar, reglerar hantering, beskriver, tillhandahåller och tillgängliggör arkivinformation.

Processorientering

Riksarkivets arbetssätt kommer att kännetecknas av ett mer processinriktat arbetssätt. Ett sådant skapar inte bara förutsättningar för en effektivare styrning och ett klokare resursutnyttjande utan kommer också att bidra till att binda samman organisationens olika delar. Tydliga, styrda flöden över linjeorganisationens gränser bidrar alltså även till att utveckla en gemensam kultur inom myndigheten. Ett processinriktat arbetssätt förbättrar våra möjligheter att mäta och redovisa våra resultat

i syfte att lära oss, bli duktigare och mer kostnadseffektiva. Riksarkivet har under stora delar av 2011 investerat omfattande personella resurser för att identifiera, kartlägga och beskriva processer. Arbetsgrupper sammansatta av medarbetare från alla delar av Riksarkivet, har i rapporter på ett framgångsrikt sätt redovisat sitt arbete. Rapporterna har i sin tur remissbehandlats och legat till grund för en generalkarta i vilken huvudprocesser och sambanden mellan dessa har tydliggjorts. Denna övergripande kartläggning har haft en avgörande betydelse för den organisationsmodell vi nu valt.

Matrisorganisation

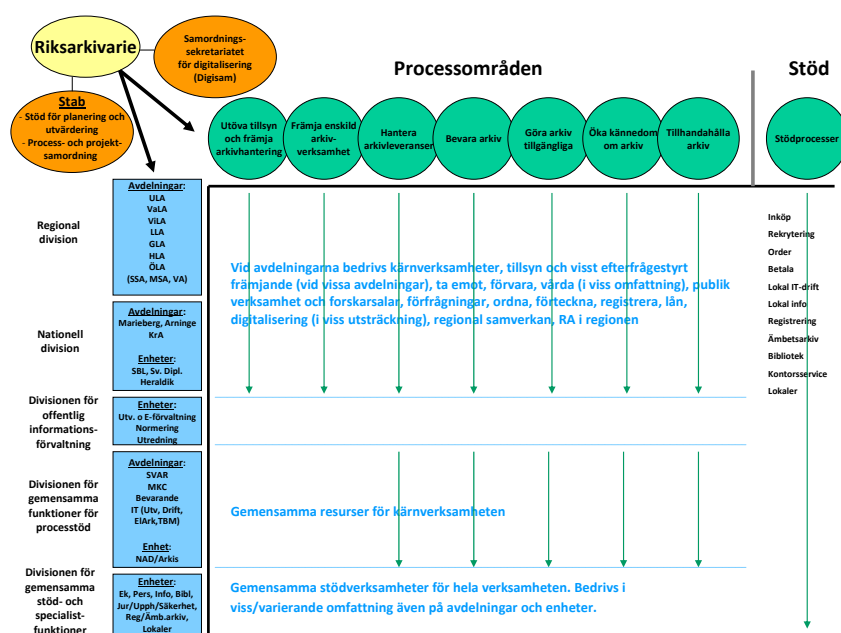
Riksarkivets strukturorganisation

kommer att vara uppbyggd av två dimensioner. En linjeorganisation och en dimension som består av de identifierade huvudprocesserna. Huvudprocesserna har alla en av riksarkivarien utsedd processansvarig med ett uppdrag att styra och utveckla arbetssätten inom respektive process.

Linjeverksamheten har samlats i fem divisioner. Varje division har en chef som tillsammans med ansvariga för de tyngsta processerna kommer att utgöra Riksarkivets strategiska ledning. I de två första divisionerna har de verksamheter som bedriver vad som kan kalla Riksarkivets kärnverksamhet samlats utifrån karaktären på de arkiv man hanterar. I den regionala divisionen samlas landsarkiven och i den nationella divisionen återfinns vi avdelningarna Marieberg, Arninge och Krigsarkivet. Övriga divisioner hanterar offentlig informationsförvaltning (normering, e-förvaltning m.m.), gemensamma funktioner för processtöd (It-drift, vård, NAD, MKC, SVAR m.m.) Gemensamma stöd och specialistfunktioner (ekonomi, personal, information, juridik m.m.)

Riksarkivets nya organisation träder i kraft den 1 juli 2012.

Skribenten är riksarkivarie i Sverige.

Bokrelease

på Riksarkivet

Åsa Karlsson och Peter Ståhl

I början av december höll Svenskt Diplomatarium (DS) och Svenskt biografiskt lexikon (SBL) en gemensam bokrelease för sina nya publikationer som utkom under hösten. Båda projektens redaktioner har sin hemvist i Riksarkivet Marieberg. Efter inledande ord av riksarkivarien Björn Jordell presenterade huvudredaktör Claes Gejrot DS häfte 11:3 som rör breven från år 1378. Som man kan vänta sig förekommer även detta år en hel del jordebrev och testamenten. Av den senare kategorin kan nämnas ett testamente av Jöns Petersson, kyrkoherde i Vadsbro och kanik i Strängnäs, som i legat ger bl.a. pengar, jord, kor och hästar. Branden i Askeby kloster, som inträffade under det föregående året, påverkar även 1378. Kung Albrekt av Mecklenburg kungör att alla i riket som är självförsörjande ska bidra med 1 örtug penningar till klostrets återuppbyggnad. Under året fortsätter drotsen Bo Jonsson att förvärva jord med mer eller mindre tvivelaktiga metoder.

Arbetet med att få Birgitta kanoniserad
Ärkebiskopen Birger Gregersson i Uppsala skriver till Vadstena kloster att han fått bud om att en ny påve blivit vald i Rom. Det är Urban VI, som senare detta år skulle få en motpåve, Clemens VII i Avignon.

Därmed inleds den stora schismen. Katarina Ulfsdotter fortsätter sitt arbete i Rom med att få sin mor Birgitta (d. 1373) kanoniserad. På baksidan av ett brev från Birgittas biktfar Alfonso meddelar Katarina att bilder av Birgitta finns i flera kyrkor i Italien och att även påven har en bild av henne i sin kammare.

Från Sparrgren till Ström

SBL:s huvudredaktör Åsa Karlsson introducerade band 33 som omfattar 172 biografier om personer från Sparrgren till Ström. Det är ett myller av öden ur svensk historia som är representerade. Den äldste är kung Stenkil som levde på 1000-talet och troligen avled 1066. Om honom är inte mycket känt annat än att han var kung, men desto mer vet man om den yngste i detta band – finansmannen Jan Stenbeck (1942-2002).

Ungefär 12 % av de biograferade är kvinnor. Den äldsta är Ulla Stenberg som föddes 1792. Hon startade på 1840-talet ett väveri i Jönköping som de två döttrarna övertog efter moderns död. I slutet av 1800-talet upphörde verksamheten på grund av konkurrensen från modernare fabriker.

Föredrag om arbetet med artikeln om August Strindberg

I bandet ingår en omfattande artikel om författaren August Strindberg, lämpligt nog i god tid inför 100-årsminnet av hans död 1912. Litteraturprofessorn Ulf Olsson höll

föredrag om sitt arbete med artikeln och om intresset för Strindberg i våra dagar. Efter presentationerna utbröt ett livligt mingel i diplomatariets bibliotek.

Åsa är SBL:s huvudredaktör och Peter är redaktör vid Svenskt Diplomatarium.

■ Litteraturprofessor Ulf Olsson håller föredrag om sitt arbete med artikeln om August Strindberg och om intresset för Strindberg i våra dagar.

Foto: Roger Axelsson.

Små skridt med digitalisering af kirkebøger

Eiríkur G. Guðmundsson

Digitalisering af kirkebøger er blandt arkivernes største og vigtigste formidlingstiltag. Det fremgår af artikler i Nordisk Arkivnyt (NA/1-2008, NA/2-2010, NA/3-2011), at Islands Nationalarkiv fik særbevillinger til blandt andet at køre digitaliseringsprojekter i landdistrikterne i årene 2008-2010. Udover disse bevillinger fik Nationalarkivet to gange 9 millioner iskr. (to gange 420.000 dkr) for at køre digital registrering af nogen slags i Nord-østlandet i 2009 og 2010. Formålet var at skabe jobs ude i de små bygder i Østlandet, hvor arbejdsudbudet er ringe og ensartet. Hvordan skulle arkivet løse denne udfordrende opgave? Her var det

ikke muligt at sende originaler hvor der ikke var sikre magasiner og erfaring med at omgås og opbevare arkivalier. Og i det hele taget syntes man, at frem- og tilbagesendelse af arkivalier var ikke ønskeligt. Derfor definerede man en helt digital proces. Af gode opgaver var der nok. Arkivet var for eksempel ikke begyndt på digitalisering af kirkebøger og nu kom lejligheden.

Sognemandtal

Præsterne i Island skulle føre to typer af kirkebøger, den sædvanlige ministerialbog og et sognemandtal (sóknarmannatal). Sognemandtallet, også kaldt sjæleregister eller „husbesøgsbog“, var sognepræstens embedsprotokol over de årlige husbesøg. Heri skulle præsterne registrere alle personer i hver husstand,

deres status i hjemmet eller i familien, alder, om de havde været til alters, læsefærdigheder, deres adfærd, og hvilke (åndelige) bøger der eventuelt fandtes i hjemmet. De registrerede oplysninger ændredes dog i tidens løb og varierede fra præst til præst. I det dansk-norske rige var det kun i Island og til dels også i Grønland at den sidstnævnte type kirkebøger fandtes. I Sverige og Finland findes disse og kaldes husförhörlängder.

Projektideen

I forbindelse med, og som fortsættelse af, arbejdet med digitalisering af de mange folketællinger, Islands Nationalarkiv har i sine samlinger, opkom idéen om at digitalisere sognemandtallene på lignende vis. Efter en del granskning af sognemandtallene viste det sig, at oplysningerne i dem er meget varierende over tid, og at præsternes praksis også var meget forskellig. Det blev derfor besluttet at indtaste de fælles grundlæggende oplysninger i bøgerne: sognets navn, tællingsår,

■ Skæmbillede af indtastningsprogrammet. På skærmen har registranten et billede fra et sognemandtal. Nedenfor indtastningsmodul. Oplysningerne gemmes og linkes til billedet af siden.

Foto: Benedikt Jónsson.

■ Fra indtastningen på Djúpvogur. Fra venstre Ester Sigurásta Sigurðardóttir, Ingibjörg Jónasdóttir og Vanessa Alexandra B. Da Costa. Arbejdet foregår delvis på Edb-undervisningslokalerne i grundskolen. Delvis arbejder man hjemme. Foto: Benedikt Jónsson.

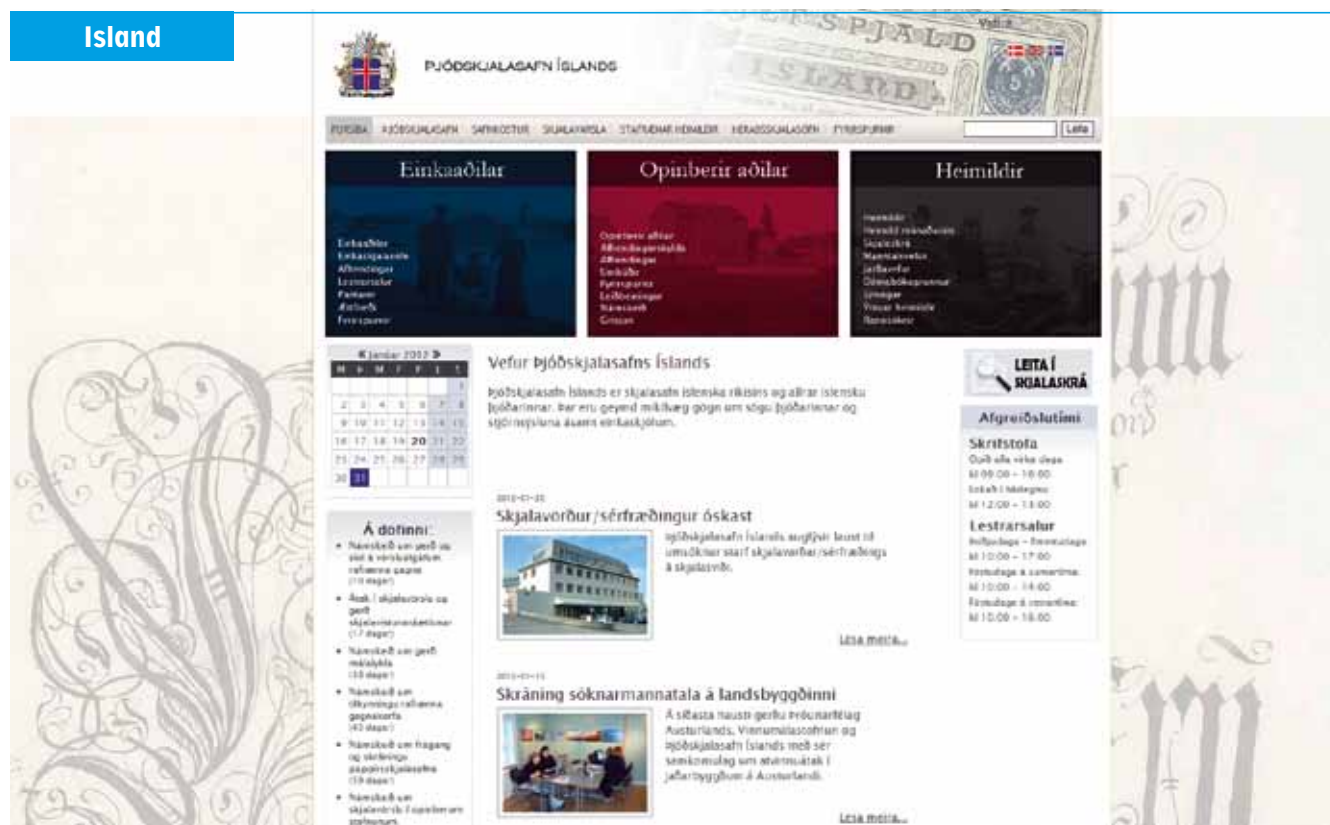
gård-/husnavne, personnavne, personers status og alder. Der blev lavet et indtastningsmodul, hvor man efter digitale billeder af sider i bøgerne kan opskrive disse oplysninger. Registreringen sker online over nettet, og de registrerede oplysninger skrives direkte i en database i Nationalarkivet i Reykjavík. Formålet med dette er at gøre disse vigtige kilder tilgængelige og søgbare på arkivets web i fremtiden. Man skal kunne søge efter alle indtastede oplysninger. I teorien, hvis man kan fuldføre registrering af alle sognemandtal, har man i fremtiden tilgang til årlige tællinger af alle islændinge i en lille 200 års periode, fra ca. 1770-1950. Med de forbehold at mange bøger er gået tabt, især de ældste. Åbning af den første version af denne web sker forhåbentlig i indeværende år.

Registreringsarbejdet

I årene 2009 og 2010 var der arbej-

det med registrering af sognemandtal på tre steder i Nordøstlandet. På Vopnafjörður, Seyðisfjörður og Húsavík. I alt omkring 10 personer deltog i arbejdet i varierende perioder. Projektpengene udløb og arbejdet var dermed tilendebragt i slutningen af 2010. Men siden har der i området været en stor interesse for at fortsætte med lignende arbejde. Repræsentanter fra nogle kommuner sammen med Foreningen for arbejdsudvikling i Østlandet, kontaktede Nationalarkivet i foråret 2011. Ærindet var at diskutere mulighederne for at starte registreringsarbejde i de små og afsidesliggende kommuner i Østlandet. Dette resulterede i en fælles ansøgning til Kultur- og undervisningsministeriet, hvor man bad ministeriet om et bidrag på et vist beløb. Om efteråret kom et positivt svar, hvor tre kommuner blev opfordret til at iværksætte registreringsarbejde op

til 9 arbejdsmåneder i hver kommune. Lønudgifter finansieres med et tilskud fra ministeriet og fra Arbejdsdirektoratet. Kommunerne skaffer hus og udstyr og Nationalarkivet skaffer selve arbejdsopgaverne og vejledning i arbejdet. Nu arbejder syv personer i to kommuner med registrering af sognemandtal. Kommunerne er Djúpvogur og Breiðdalsvík. Med bistand fra staten, til at støtte arbejdsmarkedet i Vestfjordene, har Nationalarkivet i samarbejde med regionalarkivet også en lille registreringsgruppe på Ísafjörður. Gruppen er bemandet med fire personer, og de registrerer også sognemandtal med mere. I alt har man registreret omkring 5% af alle sognemandtal. Et lille skridt er således taget hen mod digitale kirkebøger.

Islands Nationalarkivs nye hjemmeside

Benedikt Jónsson

Den 22. december 2011 åbnede Islands Nationalarkiv en ny hjemmeside, som afløste den hjemmeside, der havde eksisteret i 10 år.

Forberedelserne til arbejdet med den nye hjemmeside blev påbegyndt i april 2010. Først var der møder med arkivets personale, hvor man definerede behovene. Derefter blev der indhentet tilbud på et webmanagementsystem, dets opsætning og undervisning i brugen af det, design for udseende samt lagring. I slutningen af 2010 forelå valget af samarbejdspartner, som blev firmaet Emstrur ehf. Emstrur tilbød opsætning af Open Source webmanagementsystemet Drupal og var efter Nationalarkivets mening med laveste tilbud. Desuden mente man, at Drupal tilbød størst

fleksibilitet og de mest alsidige muligheder for hjemmesidens udvikling inden for institutionen gennem billige supplementer. Nationalarkivet har kendskab til at andre institutioner har god erfaring med det.

Arbejdet med hjemmesiden varede mere eller mindre hele året 2011 med pauser imellem.

Man fik Eva Hrönn Guðnadóttir, grafisk designer, til at udarbejde hjemmesidens layout. Mange af arkivets ansatte blev involveret i produktion af materiale til den nye hjemmeside og til at revidere ældre materiale. Den nye hjemmeside forener gamle informationshjemmesider som Folketællingsweb'en, www.manntal.is og Gårdbrugs-webben, www.jardavefur.skjalasafn.is, således at det er muligt at komme ind på alle Nationalarkivets informationsnet på ét sted på den nye

hjemmeside under fællesnævneren Digitale kilder.

På den nye hjemmeside regner man med at udfærdige information om arkivet på dansk og engelsk samt henvisninger til materiale på nettet, som udenlandske brugere kan benytte sig af. Dette materiale er endnu ikke færdigt, men bliver publiceret i løbet af året.

Den nye hjemmeside er blevet godt modtaget af arkivets personale og forskellige instanser uden for arkivet. Der arbejdes fortsat på at forbedre indholdet og informationen og gøre det nemmere for hjemmesidens brugere at finde det materiale, de har brug for, og kommunikere digitalt med arkivet.

Skribenten er ansvarlig for Nationalarkivets hjemmeside.

Välkommen till de Nordiska arkivdagarna i Tavastehus!

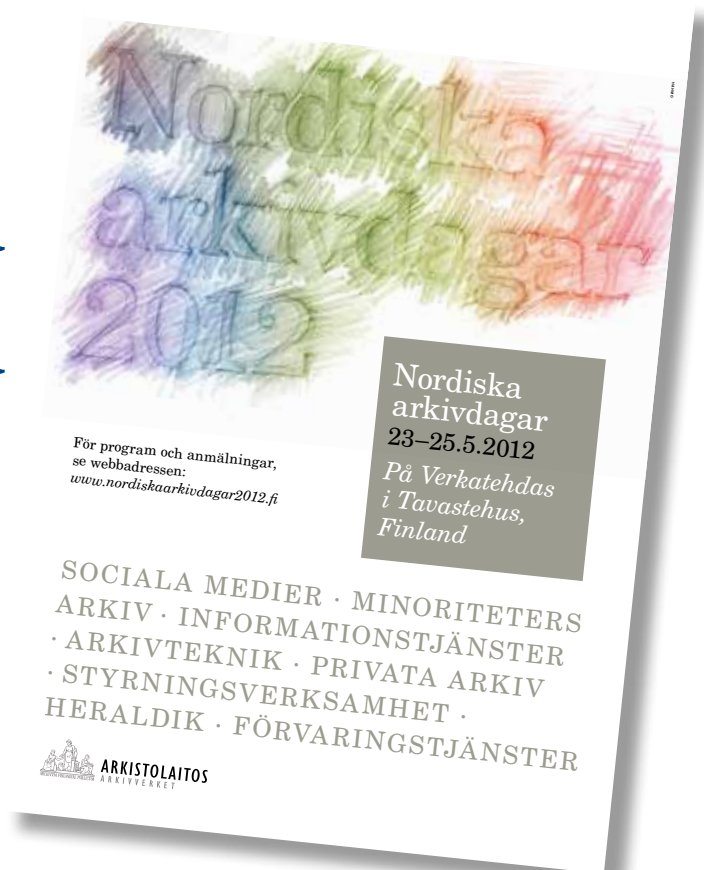
Riksarkivet och Tavastehus landsarkiv arrangerar Nordiska arkivdagarna 23–25 maj 2012 i Tavastehus. Mötesplatser är landsarkivet och kultur- och kongresscentret Verkatehdas, där det största evenemanget i Norden för arkivproffs tillhandahåller information, diskussioner och upplevelser för deltagarna. Anmälningar tas emot på arkivdagarnas webbsidor under adressen www.nordiskaarkivdagarna2012.fi.

Arkivdagarna inleds onsdagen 23.5.2012 på eftermiddagen, då du kan bekanta dig med landsarkivet i Tavastehus och delta i Tavastehus stads kvällsmottagning som ordnas i ett spannmålsmagasin ritat av arkitekt Ernst B. Lohrmann (1803–1870), invigd i Verkatehdas. De egentliga föreläsningarna vidtar torsdagen 24.5.2012 i Verkatehdas. Keynote-talare är arkivkonsulten Trudy Huskamp Peterson som verkat på ledande poster i USA och FN och

professorn i historia vid Helsingfors Universitet Henrik Meinander.

På torsdag eftermiddag uppdelas programmet på parallellsessioner. Teman för parallellsessionerna är myndighetsstyrning, minoriteters arkiv, sociala media, heraldik, arkivbyggande, riskanalys samt privata arkiv. Föreläsarna är toppar inom branschen i Norden, med meriter som du kan bekanta dig med på arkivdagarnas webbsidor. Rikligt med tid har reserverats för diskussioner som kan fortsätta mer informellt under festsupén på torsdagskvällen.

Parallellsessionerna fortsätter på fredag morgon. Under dagen får vi också höra om resultaten av Svenska litteratursällskapet i Finlands forskningsprojekt "Forskarnas röst

och digitalt material", som utredde forskarsamfundets förväntningar på minnesorganisationernas digitaliseringspolitik.

Deltagaravgiften är 475 euro. Priset inkluderar även måltider, konferensmaterial och arkivdagarnas sociala program. Från och med 1.4.2012 stiger priset till 600 €. Vi önskar dig hjärtligt välkommen till Tavastehus!

Tilläggsuppgifter:

Utvecklingschef Aino Heikkinen, Riksarkivet, tfn +358 50 552 1756
Enhetschef och direktör för landsarkivet Juhani Tikkanen, Riksarkivet och Tavastehus landsarkiv, tfn +358 50 468 8761
e-post: foramn.tillnamn@narc.fi

■ Kongress- och kulturcentret Verkatehdas en sommarkväll. Copyright Tavastehus stad.

ARKIVERNES DAG 2011

Arkivernes Dag i Danmark

Leon Jespersen

Den 12. november holdt arkiverne "åbent hus", så publikum kunne få indblik i arkivernes arbejde og samlinger. Der var både stor variation i besøgstallene – lige fra 0 til 200 – og i valg af tema, der i år var frit.

Af temaer kan bl.a. nævnes: skoletid, konfirmation, gamle erhverv, forfatteren Martin A. Hansen, kort, frugtavl, kommuner, gader og veje, banker og sparekasser, bindingsværks- og kampestenhuse, gartnerier samt byfester. Fælles for temaerne var, at de kunne relateres til de enkelte arkivers lokalområde og særpræg. Det lokalhistoriske arkiv i havnebyen Korsør havde således temaerne "Færgerne set fra dybet – 25 år i maskinen" og "10.000 års gennemrejse gennem Korsør", Nysted Lokalhistoriske Arkiv "Strandinger ved Rødsand og andre skæbnefortællinger fra Nysted" og arkivet på Drejø viste udstillingen "Postens gang over vandene" - om den vigtige postbesørgelse til øer i det sydfynske øhav.

Temavalgene ved Arkivernes Dag afspejlede i flere tilfælde en længerevarende satsning. I Ebeltøft blev der holdt foredrag om igangværende projekt/forskning i gader og veje; andre arkiver ville genbruge temaarbejdet ved senere arrangementer. Nogle arkiver kombinerede udstilling og foredrag. I Veng Lokalarkiv blev en placheudstilling

om kommunens skoler ledsaget af en fhv. lærers beretning om børneopdragelse "dengang farfar var ung".

Arkivernes Dag rummer en oplagt mulighed for at fortælle om arkivernes arbejde og kulturbevarende formål, men også til at eksemplificere brugernes behov for oplysninger (om deres slægt, egn, bolig og dem, der havde boet i den tidligere). Åbent-hus-arrangementerne giver ikke blot arkiverne en oplagt chance for at præsentere deres arbejde og samlinger, men også for at hverve frivillige, modtage arkivalier og at få identificeret steder og personer på fotografier.

Som årets plakater var valgt dette

billede af en række flotte biler ledsaget af teksterne: "Ukendt billede", "Ukendt fotograf" og "Hvor er dette billede taget?" Plakaten indfanger åbent-hus-arrangementernes to-vejs-kommunikation. Lokalarkiver lever af og for lokalsamfundet. Mange arkiver fik identificeret genstande og personer i deres fotosamling, men også føjet nyt materiale til deres samlinger.

Det var nu ikke fremmødt publikum, der identificerede billedet, men arkivleder Henning Sørensen på Dragør Lokalarkiv, der fra sin sofa kunne finde nogle af svarene på nettet. I OmSLaget (2011:4, s. 8f) benyttede han lejligheden til en meget nyttig gennemgang af en række websites, som den historieinteresserede kan have gavn af. Denne "sofaforskning" skulle selvfølgelig ikke holde folk fra arkiverne, men øge udbyttet af deres besøg. Fremmødet kan være et problem, selv om opfindsomheden er stor og markedsføringen bredspektret: Udsendelse af pressemeddelelser, indbydelse af journalister, sandwich-postere og udsendelse af indbydelser til en række personer. Kendte foredragsholdere eller en borgmester var et andet virkemiddel. Arkivernes Dag må imidlertid kæmpe med mange andre institutioner og tilbud om publikums opmærksomhed. Men uanset om besøgstallet var lavt eller stort, blev der udtrykt vilje til at deltage næste år. ♦

Arkivens Dag i Finland

Christina Forssell

I Finland firades Arkivens dag år 2011 för tionde gången, nu kring temat öppenhet för att framhäva den nordiska arkivtraditionen: tillgänglighet och transparens. Temat kunde tolkas på olika sätt, t.ex. i samband med politik, kultur eller religion, och engagerade flera arkivinstitutioner än vanligt. År 2011 hade varje nordiskt land sitt eget tema.

I Riksarkivet och landsarkiven hade man valt att utnyttja Arkivens dag för presentation av det nya elektroniska beställningssystemet (se NA 3/2011 s. 136), som togs i bruk i slutet av året. Besökarna fick personlig handledning, och upplystes samtidigt om övriga elektroniska tjänster och databaser. Även rundvandringar i magasinen och kaffeservering stod på programmet.

Näringslivets centralarkiv i S:t Michel firade Arkivens dag med öppet hus och en utställning som gick till storms mot den i populärkulturen omhuldade myten om de slutna arkiven med sina gömda dokument om hemlighetsfulla händelser och fenomen. Synsättet har underblåsts av media, som tar upp arkivfrågor bara om hemligstämplat material blir tillgängligt eller något nytt och sensationellt hittas. Därför uppfattar medborgarna ofta arkiven som slutna och oåtkomliga. Utställningen gav genom ett brett material och olika typer av dokument besökarna

en bild av vad man kan ta del av i arkiven. Också vardagliga händelser togs upp. Besökarantalet var ca 70 personer.

De privata centralarkiven, en kategori som består av en rad partiarkiv, Idrottsarkivet och president Urho Kekkonens arkiv m.fl., gick in för uppsökande verksamhet på ett ställe där flera människor rör sig. En gemensam informationsdisk i en universitetsbyggnad i Helsingfors gav svar på frågor om arkiven. Syftet var att göra studerandena mer medvetna om de privata arkiven och deras material.

Finska Litteratursällskapet och Tidningen Päivälehti (i dag Helsingin Sanomat) arkiv arrangerade ett seminarium med anledning av den finske författaren Juhani Aho 150-årsjubileum. Över 100 personer åhörde inlägg av en rad kända experter och författare.

Isamband med Arkivens dag uppmärksammades för åttonde gången Årets arkivgärning. Valet föll på Kouvola stads arkivbyggnadsprojekt Archium, som gav storkommunen Kouvola ändamålsenliga arkivutrymmen. Den nya arkivbyggnaden rymmer alla sex tidigare kommuners arkiv och ett antal hembygdsarkiv. Byggnadsprojektet vittnar om exemplarisk ansvarskänsla och ett kulturmedvetande som framstår som ett lysande exempel för andra, lydde motiveringen.

Arbetsgruppen för Arkivens dag uppmärksammade även docent

■ Arkivchef Marketta Aarnio och andra stadssekreterare Pirjo Kuittinen från Kouvola (till höger) och långvariga frivilligarbetaren Marianne Tallberg blev ihågkomna för sina insatser, och begåvade med blommor. Foto: Arbetararkivet.

Marianne Tallberg från Helsingfors med ett hedersomnämmande för hennes frivilliga insatser för privatarkiven inom vårdsektorn. Hon har i 15 år samlat in och förtecknat vårdarkiv, i gott samarbete med Riksarkivet. Arbetet fortsätter.

Priset och hedersomnämmandet överlämnades under Arkivföreningens höstseminarium 4.11.2011 i Helsingfors.

Skribenten är överinspektör vid Riksarkivet.

Arkivernes Dag i Island

Benedikt Eypórsson

Temaet for den Nordiske Arkivdag 2011 i Island var „forretning og handel“. Denne gang begrænsedes de fleste arkivers deltagelse til deltagelse i arkivdagens fælles hjemmeside. Færre arkiver end vanligt havde åbent hus og program lørdag den 12. november. Men dagen fik mere omtale i landets massemedier end vanligt.

Islands Nationalarkiv

Islands Nationalarkiv havde åbent hus og program mellem kl. 12-16 på arkivdagen. Man tilbød fire forelæsninger, der havde tilknytning til dagens tema, og tre af dem blev holdt af Nationalarkivets personale. Så blev der lavet en udstilling med udvalgte arkivalier. Desuden blev

der offentliggjort to aftaler om aflevering af privatarkiver til Nationalarkivet. På den ene side aflevering af De Kooperative Brugsforeningers arkiv (600hm), som blev grundlagt i 1902, og desuden aflevering af den ældste del af Det islandske Dampskibsselskabs arkiv (120hm), men det blev etableret i 1914 og er det ældste skibsselskab i Island. Det drejer sig om to af de største islandske selskaber indenfor forretning og handel i 1900-tallet, og det er derfor et fund, at de er blevet indleveret til opbevaring på et offentligt arkiv.

Udvidet aktivitet

Islands Nationalarkiv indførte som noget nyt at sætte arkivalieudstillingen op nogle dage før arkivdagen. I anledning af dagen, men ugen inden, var der så inviteret to grupper af arkivets samarbejdspartnere til at komme til forfriskninger, lytte til en almen præsentation af arbejdet og blive vist rundt på arkivets udstilling. Denne idé opstod efter et fælles nordisk seminar om arkivdagen, som blev holdt i Oslo i september 2011, hvor det kom på tale, om man eventuelt skulle forlænge den nordiske arkivdags program. Resultatet af dette forsøg blev vurderet til at være godt. En del af den udvidede aktivitet var også at lave aftaler om aflevering af fornævnte privatarkiver. Der kom i alt 100 gæster i Islands Nationalarkiv i forbindelse med den Nordiske Arkivdag, heraf 75 gæster til åbent hus lørdag den 12. november.

Regionalarkiver og fælles hjemmeside

Regionalarkiverne i Búðardalur og Akranes, havde åbent hus og satte udstillinger op på arkivdagen. Regionalarkivet på Akureyri satte en udstilling op, som var åben dagene 14.-25. november. Femten af de én og tyve officielle arkiver præsenterede 29 emner på arkivdagshjemmesiden, som nu blev åbnet i ugen før Arkivdagen. Dagens program blev også annonceret på hjemmesiden. På hjemmesiden var også et fælles register tilgængeligt over arkiver, som er i de arkivers varetagt, der tog del i hjemmesiden, og som på en eller anden måde havde med forretning og handel at gøre. I 2011 var arkivdagshjemmesidens brugere 5.796, der var 6.700 besøg og i alt 24.500 sidevisninger.

Skribenten er, arkivar i Islands Nationalarkiv.

■ I anledning af Arkivernes dag afleverde ejeren af *Axelsbúð*, en del af butikken arkiv til regionalarkivet i Akranes.

Foto: Nanna Þóra Áskelsdóttir.

■ En del gæster kom til åbent hus i Nationalarkivet, så på udstillingen, hørte på forelæsninger m.m. Foto: Benedikt Jónsson.

Protest!

Arkivdagen i Norge

Maria Press og Runhild Seim

Temaet for Arkivdagen 2011 i Norge var Protest. Rundt om i arkivnorge kunne man oppleve alt fra skriftlige klager til kongen i København på 1700-tallet til syndikaliststreiken på Svalbard på 1970-tallet. Som vanlig var oppfinningsrikedommen stor når det gjaldt å finne kilder og innslag som kunne tenkes å lokke til seg publikum. Og privatarkivenes viktige rolle for å sikre en helhetlig samfunnsdokumentasjon ble godt belyst i år. Arkivdagen fikk mye omtale i forkant i media, og vi var fornøyd med at en hel del nye publikumsgrupper fikk opp øynene for arkivene. I Oslo gjorde man i år en ny vri - flere institusjoner gikk sammen for å gjennomføre arkivdagen, og vi velger derfor å rapportere spesielt fra hovedstaden i år:

Riksarkivet, Statsarkivet i Oslo, byarkivet, Stortingsarkivet og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark) - samarbeidet og markerte dagen med ett stort, felles arrangement. Arrangementet ble for første gang holdt utenfor arkivenes egne lokaler, nærmere bestemt i Litteraturhuset sentralt i Oslo sentrum.

Arkivdagen i Oslo i sosiale medier

For å skape oppmerksomhet rundt både temaet, arrangementet og arkivene, ble det tatt flere grep. Riksarkivet laget et album med protestbilder på Flickr – det samme gjorde

■ Bilde fra den store navnestriden i Trondheim i 1930. Nasjonalistiske strømninger førte til forslag om å endre dansk-klingende navneformer til mer norske. Trondhjem skulle bli til Nidaros. Det skapte en enorm folkereisning og endte etter to år med kompromisset Trondheim. Foto: NTNU UB.

Statsarkivet i Oslo. For å skape ekstra oppmerksomhet rundt bildene, ble det laget en stor plakate med en QR-kode som ble plassert utenfor Riksarkivbygningen på Sognsvann. Ved å skanne QR-koden på plakaten med en smarttelefon kom man direkte til albumet på Flickr.

Arrangementet i Litteraturhuset

Stemningen var satt med faner, bannere og plakater snekret i Stortingets snekkerverksted, med protestbilder fra arkivene. Programmet var i sedvanlig Arkivdagen-stil en blanding av folkeopplysning og underhold-

ning. De kunstneriske innslagene var preget av norsk rock og internasjonal punk, i tråd med dagens tema. Programmet ble avsluttet med en byvandring til proteststeder i Oslo. I pausene kunne publikum besøke stands og utstilling i et eget rom, og Riksarkivets nyinnkjøpte buttonsmaskin sørget for at alle kunne lage sin egen button mens de nøt en gratis kopp kaffe.

Samarbeidet mellom Arkivene i Oslo fortsetter. Både den internasjonale og den nordiske arkivdagen blir i 2012 markert med felles front utad i hovedstaden. ♦

Konst-iga handlingar Arkivens Dag i Sverige

Cia Hipfl och
Maria Larsson-Östergren

Det svenska temat för 2011 års Arkivens dag var "Konst". Som vanligt tolkades temat både mångskiftande och nytänkande. På flera ställen visade man de fantastiska samlingar av fanor som folkrörelserna skapat. Likaså var konservering, av både handlingar och konst, ett populärt ämne. Brevhuvuden, äldre fakturor och vackra stilprov visades upp på många håll. Arkitekter och konstnärers ritningar och skisser fick naturligt nog stort utrymme. Målgruppen barn och unga fick stort fokus och kunde på plats ägna sig åt eget konstnärligt skapande.

Konstnärlighet i vid bemärkelse innebar att många fokuserat på musik och författande. I Höör hade man noterat att nobelpristagaren i

■ På flera håll fick stora och små chansen att vara konstnär för en dag. Här ett alster från Uppsala stadsbibliotek, där 10 institutioner samsades om ett arrangemang. Foto: Maria Bjersby Stenudd, Landstingsarkivet i Uppsala län.

litteratur Tomas Tranströmer i sin dikt Gläntan skaldar "...det är bara arkiven som håller sig unga". Ett framtida motto kanske? Konstiga handlingar och föremål fanns det gott om, i Leksand kunde man se en skamstock. En glad historia om hur nya traditioner skapas kommer från Sollentuna, där ett gäng gamla skolkamrater numera träffas på Arkivens dag varje år.

Arkivbussar

Mediebevakningen var god, både inför och under dagen. Extra uppmärksamhet fick Oskarshamn, där Socialdemokraternas dåvarande partiordförande Håkan Juholt invigde. Cirka 10 000 besökare kom till ett drygt 100-tal öppna arkiv. Arrangörerna rapporterar om många positiva besökare. Då rapportering av besöksstatistik varit skiftande under åren är det svårt att säga något om tendenser, men det förefaller vara en ökning jämfört med 2010. I stället för att konkurrera om besökare på en ort har arrangörerna på flera håll erbjudit Arkivbussar, ibland sponsrade av lokaltrafiken.

Arkivens dag har på vissa håll utvecklats till ett flerdagarsarrangemang och man tar ofta tillfället i akt att använda dagen som en möjlighet att sprida samhällsinformation. Konsumentvägledare, miljöenheter med flera finns på plats för att informera. Likaså beskrivs Arkivens dag som en allmän kulturarvsdag som engagerar många aktörer inom kultursektorn.

■ Gotlands mest långlivade, och numera avsomnade, revy Närrevyn besökte Arkivcentrum Gotlandi Visby och bjöd på ett fullsatt föredrag med allsång. I samband med föredraget överlämnades deras arkiv i en mycket speciell arkivbox.

Foto: Riksarkivet, Landsarkivet i Visby.

I år 2012 fyller Arkivens dag 15 år, moppe i Sverige, och firar med det svenska temat "Framtiden". Vi kan inte sia om hur arkivens publika arbete bedrivs om 15 år men vi kan konstatera att mycket har hänt på de 15 år som gått, både utifrån besökarnas förväntningar på arkivens verksamhet men också utifrån arkivsektorns syn på förmedling och publikarbete.

Faktaruta:

Arkivens dag har sedan 1998 arrangerats i Sverige som ett nationellt arrangemang för att väcka intresse för arkivens verksamhet. Bakom Arkivens dag står SASS, det vill säga Svenska Arkiv i Samverkan för Synlighet, som är en sammanslutning av Arkivrådet AAS, Folkrörelsernas Arkivförbund, Föreningen Arkivverksamma i Landsting och Kommun, Näringslivets Arkivråd, Näringslivsarkivens Förening, Riksarkivet och Svenska Arkivsamfundet.

Internationell arkivdeklaration

Karin Åström Iko

UNESCOs kommission för kommunikation och information antog den internationella arkivdeklarationen i slutet av förra året. Den har utarbetats av ICA, den internationella arkivorganisationen och antogs vid CITRA-mötet (ICA Annual General Meeting) i Oslo i september 2010. Arbetet med att utforma en internationell arkivdeklaration har bedrivits av ICA:s sektion för arkivföreningar, SPA-sektionen. Enligt Berndt Fredriksson som ingår i SPA-sektionens styrelse, är arkivdeklarationen ett led i arbetet med att utarbeta strategiska dokument som ska utgöra mer ideologiska grundpelare för arkivprofessionen. Svenska arkivsamfundet har översatt arkivdeklarationen till svenska.

En plattform och ett verktyg

En internationell arkivdeklaration som ska omfatta hela vårt globala "arkivsamfund" blir lätt lite pompös och fylld av vackra ord. För arkivarier och arkiv runt om i världen är förutsättningarna helt olika och förhoppningsvis kan arkivdeklarationen vara till hjälp för dem som arbetar med uppbyggnad och utveckling. För andra kan arkivdeklarationen bli en plattform och ett verktyg för att göra både arkivprofessionen känd och respekterad och öka kunskapen om arkivens betydelse i en globaliserad värld. Där tillgång till information

över tid är en förutsättning för ett öppet och demokratiskt samhälle.

Mening och betydelse

I Sverige pågår samtal mellan olika arkivföreningar och andra intressenter om möjliga aktiviteter för att medvetandegöra bland annat medlemmar och beslutsfattare. ICA arbetar med frågan om arkivdeklarationens implementering och ger tips och idéer på sin webbplats. En viktig uppgift är att sätta in arkivdeklarationen i olika sammanhang där den får mening och betydelse. ♦

Skribenten är krigsarkivarie.

Den svenska översättningen av arkivdeklarationen finns på www.arkivnyt.nu

Internationella arkivdeklarationen

Arkiv dokumenterar beslut, aktiviteter och minnen. Arkiven utgör ett unikt och oersättligt arv som förs vidare från generation till generation. Arkiv vårdas och förvaltas redan från arkivbildningsskedet för att deras värde och betydelse ska bevaras. De är betydelsefulla informationskällor som ger stöd för att dokumentera och ge förutsättningar för öppenhet i administrativa aktiviteter. De spelar en avgörande roll i samhällsutvecklingen genom att trygga och bidra till enskildas och det gemensamma minnet. Öppen tillgång till arkiv berikar vår kunskap om det mänskliga samhället, främjar demokrati och livskvalitet samt skyddar medborgarnas rättigheter.

Mot den bakgrunden erkänner vi

- **arkivens unika egenskaper** som autentiska bevis för administrativa, kulturella och intellektuella aktiviteter som speglar samhällsutvecklingen;
- **arkiven som strategisk informationsresurs** för att stödja effektivitet, tillförlitlighet och insyn i verksamheter, för att skydda medborgarnas rättigheter, för att förstå det förflutna och dokumentera nutiden så att man kan styra framtida agerande;
- **arkivens mångfald** när det gäller att dokumentera alla områden av mänsklig verksamhet;
- **mångfalden i format** av informationsbärare inklusive papper, elektroniska, audiovisuella och andra former av medier;
- **arkivariernas roll** som professionella tjänstemän med akademisk grundutbildning och nödvändig fortbildning. Arkivarierna tjänar samhället genom att styra arkivbildningen och genom att välja ut, bevara och göra arkivhandlingar tillgängliga för användning;
- **det gemensamma ansvaret** för alla – medborgare, offentligtanställda tjänstemän och beslutsfattare, ägare eller förvaltare av offentliga och enskilda arkiv samt arkivarier och andra specialister - i kontrollen och vården av arkiv.

Vi åtar oss därför att arbeta tillsammans för att åstadkomma att

- adekvata nationella lagar och policies inom arkivområdet antas och genomförs;

Akranes Regionalarkiv

Gerður Jóhanna Jóhannsdóttir

Begyndelsen

Akranes er en forholdsvis stor by efter islandske forhold med omkring 6600 indbyggere. Byen ligger yderst på en halvø med samme navn, lidt nord for hovedstaden Reykjavík. I anledning af Akranes købstads 50 års jubilæum i 1992 blev det besluttet at oprette Akranes Regionalarkiv, hvilket skete officielt i april året efter. Arkivet indledte sin virksomhed i biblioteksbygningen, som lå centralt i byen. I huset var allerede købstadens arkiver i kælderen, bibliotek i stueetagen og kontorer på første sal. Arkivets distrikt er Akranes købstad. Gerður Jóhanna Jóhannsdóttir blev ansat som regionalarkivar i 2007. Før hende havde fire haft den stilling fra 1992.

Virksomhed

Akranes regionalarkivars arbejde falder i to dele. På den ene side at tage sig af de traditionelle opgaver, som opstår i et arkiv, og på den anden side at tage sig af Akranes Fotografiarkiv. Fra og med året 2007 var arkivets drift overført til Akranes Biblioteks drift. Dette blev gjort med tanke på besparelser, arkiverne havde lokaler og forskelligt teknisk udstyr i fællesskab, og man mente derfor, at det var økonomisk at forene arkiverne i én driftsenhed.

Arkivalier til borgerne

Akranes Regionalarkiv forsøger på forskellig måde at få materialet ud til borgerne. I den forbindelse er regelmæssige udstillinger i Akranes Biblioteks sal de mest omfattende, men arkivet har også tyet til det middel at afholde udstillinger andre steder, og som eksempel kan nævnes, at arkivet fik lov til at stille en udstillingsmontre op i lavprisforretningen Bónus her i Akranes.

Regionalarkivet har bragt mange artikler og meget materiale i Akranesingars Årsbog og i Skessuhorn – regionsavisen på Vestlandet. Arkivets fotografier og materiale fra arkivet har også været brugt en del til udstillinger i Akranes og andre steder. Her kan først og fremmest nævnes to udstillinger: *Besættelsen – i Akranes, Borgarnes og Hvalfjörður*, som blev holdt sommeren 2008 i Kunstcentret Kirkjuhovoll, og udstillingen *Börn – i hundrede år*, som åbnede i Borgarnes Museum i 2008 og stadig er åben. Borgarnes er en nærliggende by. Ved afholdelse af udstillinger har det vigtigste været samarbejde med andre arkiver i området, og her kan nævnes samarbejdet med Akranesmuseum i Garðar, Kulturcentret Kirkjuhovoll, Museet i Borgarnes og Snorrastofa i Reykhol.

Initiativer

Arkivet har gennem årene forsøgt at få folk til at tage del i initiativer inden for scanning, og de har nor-

malt været vellykkede. Sidste år fik vi desuden en ansat ved Arbejdsdirektoratet til at registrere arkivets ældste arkiver, og det projekt gik over al forventning. Arkivet har nydt godt af, at man har fået ansat særdeles samvittighedsfulde personer, som i høj grad har suppleret den historiske kilde, som vores arkiv udgør.

Akranes Fotoarkiv

10 år efter at arkivet blev oprettet, i 2002, blev Akranes Fotoarkiv så oprettet som en afdeling i regionalarkivet. Det blev gjort i forbindelse med købstadens 60 års jubilæum, da arkivet var 10 år gammelt. Fotoarkivets arbejde omfatter registrering af fotografier fra bylivet og købstadens historie i tekst og billeder, at scanne dem ind og at sætte dem ind på en fotoweb. I forbindelse med Fotoarkivets oprettelse blev denne web www.ljosmyndasafn.akranes.is officielt åbnet, og på den er arkivets billeder blevet gjort tilgængelige for borgerne. Hjemmesiden er to gange blevet forbedret, og nu i vinter arbejdes der på at forbedre dens brugerflade og registreringssystemet, som ligger bag den.

Der er kommet ca. 30.000 billeder fra mange fotografer ind på webben. Der kommer stadig nye oplysninger om de registrerede billeder, meget tit efter tip fra brugere. De oplysninger gennemgås og verificeres af arkivets personale.

Fotoarkivet dannede også en støttegruppe. Medlemmerne i den har

■ Akranes biblioteks og arkivs nye lokaler. Foto: Friðþjófur Helgason.

■ Fra fotosamlingen. I nogle tilfælde opbevares billederne i de originale rammer. Foto: Gerður J. Helgadóttir.

■ Fra magasinerne. "De nye compacthylder er meget behagelige i brug" siger regionalarkivaren. Foto: Gerður J. Helgadóttir.

■ Regionalarkivar Gerður Jóhanna Jóhannsdóttir, ansat i 2007. Foto: Magnús Magnússon.

både påtaget sig at skaffe oplysninger om særlige grupper af billeder og/eller få særlig registreringsadgang til hjemmesiden, hvor de selv sætter oplysninger om billeder ind. Så har arkivet haft fotoforevisninger med projektor på byens alderdomshjem, og på den måde fået gode oplysninger om personer, steder og gamle dage i Akranes.

Nye lokaler

I begyndelsen af 2006 besluttede byrådet efter en forudgående vurdering af behov, at biblioteket og regionalarkivet samt billedsamlingen ville blive flyttet til nye lokaler.

De nye lokaler er 1100 m², alt på én etage i stedet for tre etager det gamle sted. De nye lokaler blev tegnet med arkivets og bibliotekets behov for øje, og arbejdet hermed påbegyndtes straks i begyndelsen af 2006.

Den 26. juni 2008 blev der underskrevet en aftale om byggeriet som er en del af butiks- og servicecentret på Dalbraut 1, hvor Akranes Musikskole også har til huse. Lokalerne blev overdraget arkivet og biblioteket i begyndelsen af juli 2009.

I lokalerne skulle der tages hensyn til både bibliotekets, arkivets og fotoarkivets behov. Lokalerne er ikke større – regnet i kvadratmeter – end de gamle, men her er alt samlet på én etage og højt til loftet, som udnyttes bedst muligt som magasin.

Biblioteket er i besiddelse af mange bøger, og regionalarkivets og fotoarkivets samlinger er også omfattende. Derfor blev det besluttet at købe arkivskabe på hjul i arkivets magasin, som også omfatter bibliotekets boglager. Der blev købt norske arkivskabe. Alt gammelt kontorinventar blev fortsat brugt såvel som edb-udstyr. Gamle stole blev betrukket og brugt i cafeteria og sal. Og selv flagstangen blev flyttet med.

Det tog to måneder at flytte bibliotek og arkiv. De blev lukket 1. august og åbnet igen 1. oktober 2009. Personalet sørgede for at organisere flytningen, men et flyttefirma påtog sig flytningen af arkivsamlinger og udstyr. Unge fra Arbejdsskolen assisterede med pakning.

De nye lokaler er tilsammen 1100 m² og åbnede helt færdige 1. oktober 2009 og har været godt modtaget af byens beboere.

■ Del af arkivbestanden. Omhyggelig pakket og registreret.

Foto: Gerður J. Helgadóttir.

Forfatteren er regionalarkivar i Akranes.

Nils G. Bartholdy - 70 år

Den 1. november 2011 holdt arkivar Nils G. Bartholdy reception i anledning af sin 70 års fødselsdag.

Nils G. Bartholdy blev ansat som arkivar i Rigsarkivet i 1970, og fra 1985 blev han sagsbehandler vedrørende rigsvåbenet med mere. I årene 1992-93 var han fungerende overarkivar, fra 1997 seniorforsker, og i 2001 fungerende arkivchef.

I henhold til Arkivloven behandler Statens Arkiver sager vedrørende brug af rigsvåbenet og er rådgivende for offentlige myndigheder i spørgsmål vedrørende offentlige våbener, segl og emblemer. Selv om Nils G. Bartholdy også har beskæftiget sig med andre emner, er det især varetagelsen af denne heraldiske funktion og hans øvrige heraldiske arbejde, der har gjort ham kendt. Til det heraldiske arbejde i Statens Arkiver hører Kongehusets brug af det kongelige våben, våbener for de enkelte medlemmer af Kongehuset, brugen af kongekronen og andre kongelige kroner, statsvåbenet, flag, statskendetegn på mønter, statsinstitutioners brug af statskendetegn, Færøernes og Grønlands våbener, militære enheders våbener og mærker, kommunevåbener med mere. Konsulentfunktionen skal bl.a. hindre misbrug af statskendetegn.

Nils G. Bartholdy har i over 40 år deltaget i organisatorisk arbejde med heraldik både på dansk, nordisk og internationalt plan. I en nordisk sammenhæng kan nævnes hans virke som konsulent for islandsk udvalg vedrørende kommunalheraldik siden 1991, korresponderende medlem af Heraldiska Sällskapet i Finland siden 1977, medlem af redaktionen af Skandinavisk Vapenrulla siden 1988 og af bestyrelsen for Dansk-Finsk Forening siden

■ Nils G. Bartholdy foran nogle af de berømte "egeskabe", der indtil for få årtier siden rummede arkivalier. Maleri af Allan Tønnesen 2007.

1984, redaktør af Acta Masonica Scandinavica siden 1998, medlem af bestyrelsen for Societas Heraldica Scandinavica siden 1971, næstformand 1997-2007 og æresmedlem 2009. Han er ridder af Dannebrog og har modtaget en række udenlandske ordener.

Han er 1. vicepræsident for l'Académie internationale d'héraldique og i Danmark bl.a. medlem af bestyrelsen for Dansk Heraldisk Selskab siden 2010 og æresmedlem 2011. Ved udgivelsen af flere leksika og andre opslagsværker har man udnyttet hans store heraldiske viden; Nils G. Bartholdy har en omfattende

forskningsmæssig produktion bag sig, fortrinsvis om heraldiske emner (se www.sa.dk/ra/forskning).

Nils G. Bartholdy har således i en menneskealder været en fremtrædende skikkelse i heraldisk arbejde og i varetagelsen af Statens Arkivers heraldiske virksomhed. Hans 70 års fødselsdag betød ikke, at han trak sig ud af dette arbejde. I endnu to år fortsætter han på deltidsbasis sit heraldiske arbejde i Statens Arkiver, og de arkivkolleger, der deltager i De Nordiske Arkivdage i Tavastehus i maj måned, vil her kunne høre et foredrag af Nils. ♦

Leon Jespersen

Torbjörn Hörnfeldt är utsedd till expert i utredning

Torbjörn Hörnfeldt, som är enhetschef vid Enheten för utveckling och e-förvaltning och Stf avdelningschef vid Tillsynsavdelningen i det svenska Riksarkivet, är utsedd till expert i utredningen om integritet, effektivitet och öppenhet i en modern e-förvaltning (Ju 2011:11). Utredningen ska se över registerlagstiftningen och vissa därmed sammanhängande frågor för att skapa rättsliga förutsättningar för en mer effektiv e-förvaltning. Torbjörn (född 1957) är utbildad systemvetare vid Uppsala universitet, han har arbetat i Riksarkivet sedan 1988. Torbjörn sitter också med i e-delegationens arbetsgrupp.

Utredningen beräknas avsluta sitt arbete senast den 1 december 2014.

I utredningen ingår att,

- överväga om definitionen av begreppet "allmän handling" i tryckfrihetsförordningen (TF) är lämpligt utformad när det gäller sådana uppgifter som en myndighet har tillgång till genom s.k. direktåtkomst hos en annan myndighet eller genom liknande former av elektroniskt utlämnande och, om utredaren anser att definitionen bör ändras, lämna förslag till ändring av denna,
- överväga om det finns skäl att i registerförfattningar bibehålla åtskillnaden mellan olika former av elektroniskt utlämnande,
- göra en översiktlig inventering av registerförfattningarna och närmare analysera hur dessa fungerar inom tre olika verksamhetsområden,

■ Torbjörn Hörnfeldt är utsedd till expert i utredningen om integritet, effektivitet och öppenhet i en modern e-förvaltning (Ju 2011:11).

Foto: Britt-Marie Östholm.

- med beaktande av utvecklingen inom EU och Europarådet utarbeta en generell modell för reglering av registerfrågor och, med modellen som mall, lämna konkreta förslag till registerförfattningar inom de tre verksamhetsområdena, och
- överväga vilka typer av allmänna handlingar inom de tre verksamhetsområdena som den eller de aktuella myndigheterna ska ha skyldighet att lämna ut elektroniskt och lämna de förslag som dessa överväganden leder till. ♦
Maria Nordström Järnryd

Mellem København og Tranquebar

På reise med Asiatisk Kompagnis skib Kronprinsessen af Danmark 1748-1750

Finn-Einar Eliassen

Palle Kvist, Michael Dupont og Jørgen Mikkelsen: *Mellem København og Tranquebar. På reise med Asiatisk Kompagnis skib Kronprinsessen af Danmark 1748-1750*. København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, 2011.

Det finnes flere trykte kildeutgaver av reiseberetninger fra seilaser til India og Kina, men de som hittil har utkommet om dansk-norske ekspedisjoner på 16-1700-tallet, har vært basert på private kilder – dagbøker og brev. Nå foreligger for første gang en trykt og kommentert utgave av kilder fra en ekspedisjon til India i midten av 1700-tallet, med fregatten *Kronprinsessen af Danmark*. Asiatisk Kompagnis arkiver inneholder nær fullstendige rekker av skipsprotokoller og -journaler fra kompaniets ekspedisjoner til, Kina og India fra årene 1733-1820. Mens skipsjournalen ble ført av skipets kaptein eller (over)styrmann og inneholder opplysninger om vind, vær, (antatt) posisjon samt arbeidet og hendelser ombord, ble skipsprotokollen ført av skipsassistenten og inneholder begivenheter ombord, referat fra møter i skipsrådet og saker vedrørende justisen ombord. Førstnevnte vil være uhyre problematisk å publisere i en noenlunde tilgjengelig form, og utgiverne har klokkelig latt skipsprotokollen danne hovedgrunnlaget for

den foreliggende utgivelsen. Denne er gjengitt i sin helhet, mens skipsjournalen gjengis i utdrag, konsentrert om avreise og hjemkomst, samt oppholdene i ulike havner underveis – Praia (på Kapp Verdeøyene), Tranquebar, Kappstaden og Flekkerøy (ved Kristiansand). Disse utgjør tilsammen vel halvparten av den foreliggende bok, og er supplert med andre kilder, som dels danner de juridiske rammer rundt ekspedisjonen: skipsartiklene, kapteinens og skipsassistentens instruks og andre bestemmelser, og dels gir utfyllende opplysninger, nemlig mannskapsrullen, referat fra Kompaniets møter om ekspedisjonen, aksjonærenes innskudd og utbytte, samt hva som siden hendte med enkelte medlemmer av besetningen. Det hele settes i perspektiv av en fylldig innledning, skrevet av Jørgen Mikkelsen og Michael Dupont, som på en utmerket måte sammenfatter den foreliggende forskning på området, og supplerer denne med egne undersøkelser, blant annet om mannskapets sammensetning, lønnsforhold og karrierer. Det hele avrundes med en oversikt over lokaliteternevnte i teksten, ordforklaringer (med en egen oversikt over maritime uttrykk), og en illustrasjonsfortegnelse. Illustrasjonene er alle gode og velvalgte, og stammer fra mange ulike kilder. De fleste er omtrent

samtidige med ekspedisjonen, hvilket riktignok fører til at det ikke alltid gir et helt realistisk bilde av den angjeldende lokalitet.

Dette er blitt en hendig, god og gjennomarbeidet utgivelse, som både gir en inngang til et spennende og viktig kildemateriale fra dansk-norsk sjøfarts- og kolonihistorie, og samtidig en innføring i dansk-norsk asiahandel og skipsfart omkring 1750.

Skribenten er, Professor emeritus, Høgskolen i Vestfold.

Jussi Jääskeläinen

disputerade

Pertti Hakala

Överinspektören vid Vasa landsarkiv, FL Juha Matti (Jussi) Jääskeläinen disputerade 26 augusti 2011 vid humanistiska fakulteten vid Åbo Akademi med avhandlingen *Paikallisyhteisö resurssina ja tuhojen kohteena. Venäjän armeijan logististen ratkaisujen seuraukset Suomen sodassa 1808-1809*. [sv. Lokalsamhället som resurs och som föremål för skador. Följderna av den ryska arméns logistiklösningar i finska kriget 1808-1809]. Opponent var professor Petri Karonen vid Jyväskylä Universitet.

I denna militärhistoriska avhandling utgår Jääskeläinen från såväl den krigförande armén som det krigsdrabbade lokalsamhället. Lokalsamhället framstod som en logistisk resurs under finska kriget 1808-1809, men drabbades å andra sidan av materiella skador, krigsskador. Författaren betonar i likhet med den svenske historikern Martin Hårdstedt den förmoderna krigföringen som logistisk utmaning och de tillgängliga resursernas betydelse för krigföringen. De omfattande utredningar i syfte att få ersättning för lidna skador som gjordes efter kriget har möjliggjort grundforskning och det även internationellt sett unika materialet i finska Riksarkivet erbjuder forskarna en möjlighet att ge en detaljerad bild av de förluster som kriget förorsaka-

■ Foto: Åbo Akademi.

kade lokalsamhället. Hur krigsskadorna fördelar sig inom det svenska rikets östra del (Finland) har inte hittills blivit utrett, och skadornas omfattning har förblivit okänd.

Jääskeläinen har undersökt krigsskadorna i huvudsak inom finska krigets tyngdpunktsområde, dvs. Vasa län. För en djupanalysen har två socknar valts, Kuortane och Närpes, i vilka krigsskadorna var störst inom länet. Krigsskadorna i tyngdpunktsområdet var främst kopplade till de ryska truppernas logistik. Det krigstida lokalsamhällets materiella välstånd var långt beroende av hur underhållet i det resursfattiga krigsområdet var organiserat. Den näst viktigaste orsaken till krigsskadorna var de ryska truppernas hämndaktioner på grund av de väpnade folkresningarna i området. Jääskeläinen påtalar samban-

det mellan krigsskadorna och den befolkningskris som avspeglades i hög dödlighet, särskilt i Kuortane socken. Forskningen har inte tidigare uppmärksammat detta samband, och inte heller i högre grad granskat vilken betydelse underhållets organisering haft för lokala resursfattiga områden under tidig modern tid. Sambandet mellan underhållets organisering och krigens utgång, och i förlängningen staternas historia, har enligt Jääskeläinen inte undersökts tillräckligt.

Avhandlingen är försedd med ett rätt utförligt sammandrag på svenska.

Jussi Jääskeläinen, *Paikallisyhteisö resurssina ja tuhojen kohteena. Venäjän armeijan logististen ratkaisujen seuraukset Suomen sodassa 1808-1809*. Turku 2011. 287 s. ISBN 978-952-12-2613-7. (DIGITAL) 978-952-12-2164-4. ♦

En arkivbok til inspirasjon

Fotnote eller tekst?
Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret

Maria Press

Gudmund Valderhaug
ABM-Media AS 2011
ISBN 978-82-997932-4-7

Gudmund Valderhaug, arkivar og universitetslektor ved Høgskolen i Oslo og Akershus, har skrevet en bok som omhandler de fleste deler av arkivyrket, og som har som formål å stimulere til debatt. Den samfunnsmessige og teknologiske utviklingen har gjort arkiv viktigere enn noensinne og har fremtvinget nye tankemåter og arbeidsmetoder. Valderhaug hevder at arkivarene ikke kan fortsette å jobbe etter vante mønstre - det trengs nye grep som må bygge på teoretisk innsikt og metodisk kunnskap. Boken er ikke en nøytral, objektiv framstilling av teori og metodologi. Valderhaug sier selv at han er sterkt påvirket av den samfunnsorienterte og maktkritiske diskursen som oppsto på 1990-tallet, og at boken er preget derav.

Boken er både teoretisk og filosofisk, men samtidig svært konkret. Den tar for seg arkivdanning, journalføring og arkivnøkler, arkivbeskrivelse, tilgjengeliggjøring og formidling - og er krydret med anekdoter fra forfatterens egne erfaringer som arkivar og med eksempler fra skjønnlitteratur og film. Samtidig løfter forfatteren problemstillingene opp til et samfunnsperspektiv og viser til den internasjonale arkivfaglige

diskursen. Boken er morsom å lese, og den leder leseren på en fortreffelig måte gjennom de store arkivtenkernes diskusjoner. Du som ikke har hatt tid til å følge med i den internasjonale arkivdebatten - her får du de mest aktuelle diskusjonene oppsummert på en flott måte.

Som rød tråd gjennom boken går forfatterens utsagn at arkivarer aldri er verdinøytrale, men at vi hele tiden gjør oss skyldige i "arkivale intervensjoner". Å bli dette bevisst og stimulere til diskusjon om konsekvensene av det er selve formålet med boken.

Boken på 244 sider er svært leseverdig - både for nybegynnere i arkivbransjen og for den som har vært med lenge. Og selv om den tar utgangspunkt i den norske arkivhverdagen, vil den garantert være til inspirasjon også i resten av Norden. Les den!

En arkivpenn som har satt spor

Artikler av Ole Kolsrud

Maria Press

Riksarkivarens skriftserie 35
Riksarkivaren 2011
ISBN 978-82-548-0117-8

Førstearkivar Ole Kolsrud fylte nylig 70 år. Ved siden av å være en dyktig saksbehandler i Riksarkivet har han også vært en av de skarpeste og flittigste skribentene i arkivnorge. Han har skrevet en rekke historie- og arkivfaglige bøker og artikler og har vært en uredde debattant. Til hans fødselsdag ble et utvalg av hans arkivfaglige artikler samlet og gitt ut i en 300 sider tykk bok. Boken er delt opp i fire deler: Del ett inneholder artikler om arkivteori og kassasjon hvor Kolsrud både har undersøkt norske tradisjoner og vurdert sentrale synspunkter i utenlandsk faglitteratur. Del to handler om administrasjonshistorie og arkivhistorie. Her fokuserer Kolsrud på krigstidens arkiver, som han har stor kjennskap til, men også på Arkivverkets egen historie og på sentraladministrasjonens arkiver. Del tre handler om 1900-tallshistorie. Her kan man blant annet lese om NS-regimets drømmer om ekspansjon på sovjetisk område og London-regjeringens holdning til jødeutryddelsene. I den fjerde avdelingen finner vi noen av Kolsruds debattartikler.

Gjennom denne boken har Ole Kolsruds verdifulle forfatterskap i artikkelform blitt samlet og gjort lettere tilgjengelige for fremtidige lesere.

Arkiven sjunger

– nedslag i svensk musikhistoria

■ Årsboken för 2011 är formgiven av Maria Balke, Pontus Reimers har stått för text- och bildredigering och Karin Keijser för layouten. Bilden på bokens framsida är fotograferad av Anna Klintenberg och visar en detalj av samlingarna i Svenskt Rockarkiv i Hultsfred.

Kate Gebele

Årsbok för Riksarkivet och Landsarkivet 2011, ansvarig Åsa Karlsson, ISSN 1103-8233, ISBN 978-91-88366-92-4, 335 s.

Arkivfynden ger prov på olika musikstilar och autografsamlingar från många arkiv.

Folkets park

På landsbygden vid dansbanan i Folkets Park har ungdomen träffats i många generationer, dragspelsmusik i den ljusa sommarkvällen, kan det bli svenskt. Förutom dansmusik uppträdde bondkomiker mellan 1900 och 1920 och framförde egna visor, där man häcklade överheten. Folkparkernas utbud utökades med opera, teater och balett. 1950-talet var Folkets Parks verkliga storhetstid med revyer, jazz, Snoddas och rock'n roll.

Jenny Lind

På 1800-talet föddes två svenska flickor som senare skulle bli berömda även i utlandet. En föddes 1820 och fick namnet Jenny. Den andra, Christina Nilsson, kom till världen 1843.

Arkivspåren efter Jenny Lind inskränker sig till ett par brev där hon uttrycker sin tacksamhet eller korresponderar med sin förmyndare och vän hovrättsrådet Henrik Mattias Munthe. Jenny Lind gifte sig 1852 med en tysk pianist vid namn Otto Goldschmidt. Närmare sjuhundra föreställningar hade Jenny Lind genomfört när hon fyllt 28 år. Då övertalades hon att åka till USA och uppträda, där tjänade hon tusen dollar per föreställning. Därefter turnerade hon med sin pianospelande make i Europa. Vacklande hälsa gjorde att hennes framträdanden blev allt färre. Synliga spår i vår tid av denna megastjärna är statyn på Djurgården och våra femtiökronors-sedlar.

Musik för barn

Felix Körling kom att ägna sig åt den svenska barnvisan. Han föddes i en musikerfamilj och utbildade sig vid Musikkonservatoriet i Stockholm. Visor som *Har du sett min lilla katt*, *Nej, se det snöar*, eller den om femöringen *Om pappa ville ge ja'en femöringen vet mamma* spreds snabbt eftersom han hade uppskattade barnprogram i radio. Hans medverkan i utgivningen av skolans sångböcker gjorde att innehållet fick en aktuellare prägel.

Brunnsmusiken

Kurortssäsongen varade från fem veckor till tre månader. Kapellen spelade varje dag i fyra timmar. De

började tidigt vid morgonbönen och vattendrickandet. Musikerna kom oftast från Kungliga operans orkester eller militärmusiken.

Povel Ramel ger oss en målande beskrivning: "Hör! Bort i parken konserterar Sorglösa brunnsoktett! Tonerna vitt och brett klingar från lilla Paviljongen. Åtta feta herrar alla röda som oxkotlett, under möda och svett tutar horn och klarinett och esskornett".

Familjen von Trapps vistelse i Sverige

I mars 1939 gav familjen två bejublade konserter i Stockholm. I september återvände de till Sverige för att ge fler konserter. Maria Kutschera var familjens guvernant efter att de sju barnens mor avlidit. Maria och Georg Ludwig von Trapp gifte sig 1927 och barnaskaran utökades med tre barn. Maria von Trapp skrev flera böcker om familjens öden. I Tyskland gjordes film baserad på böckerna 1956. Genombrottet kom med musikalen *The Sound of Music* 1959. 1965 kom filmen med samma namn med Julie Andrews som Maria. Det var meningen att familjens egen repertoar av madrigaler, sånger av Mozart och Brahms samt österrikiska och tyska folksånger skulle användas. Så blev det inte, utan Richard Rodgers och Oscar Hammerstein II skapade verkliga örhängen. Vackra barn sjunger smäktande och livsbejakande sånger i ett paradiskt alplandskap. Kan det bli bättre?

Bland tyger och nålar

Aila Narva & Pertti Hakala

En nyligen avslutad utställning i Riksarkivet, rubricerad *Folkförsörjningen 1939–1949*, gav besökarna en inblick i den omfattande förvaltningsapparat som tillkom i snabb takt då den europeiska krisen övergick i öppet krig mot slutet av 1930-talet. I Finland inrättades ett folkförsörjningsministerium, som under krig eller annan undantags-situation skulle sköta uppgifter i anslutning till tryggheten av befolkningens utkomst, reglerandet av ekonomin och användningen av arbetskraft, ifall de inte hörde till något annat ministerium. Folkförsörjningsministeriet indelades med tiden i allt fler avdelningar – till slut hela 10 – med underlydande byråer.

Folkförsörjningen på regional och lokal nivå reglerades inom ramen för folkförsörjningsdistrikt och -nämnder, de förstnämnda på länsnivå, de senare i varje kommun. Att Arkivverkets VAKKA-arkivdatabas innehåller hela 153 arkivbildare vilka efterlämnat sammanlagt 196 arkiv som tillhört folkförsörjningsmyndigheter säger något om denna administrativa apparats omfattning. (Märk väl att de kommunala folkförsörjningsnämndernas arkiv inte ingår i denna siffra.) Enbart Riksarkivet förvarar 53 folkförsörjningsmyndighetsarkiv från 17 olika arkivbildare.

Folkförsörjningsministeriets handlingar överfördes till Riksarkivet redan på 1950-talet och i början av 1960-talet, men förblev länge bristfälligt ordnade. Så sent som 2008–2010 blev arkivet uppordnat och gallrat, varefter förteckningsuppgifterna matades in i arkivdatabasen VAKKA. Gallringen innebar en decimering med ca 200 hyllmeter,

men även därefter uppgår Folkförsörjningsministeriets arkiv i Riksarkivet till ca 800 hyllmeter.

Materialet ger en god inblick i det papperskrig som import och prissättning av varor i krigstida och efterkrigstida förhållanden krävde. Valet av dokument för denna mikrostudie var svårt, men föll efter tvekan på *Ab Nordiska Tapisserieaffärens* (i Helsingfors) ansökningar om fastställelse av pris och försäljningsprovisioner för ett parti engelska säkerhetsnålar och tyger och motsvarande ansökningar från firma *Hugo Silvonen* för ett parti stickade textilprodukter. Båda supplikakterna har inlämnats 1948. (Bilderna visar den senare från firma *Hugo Silvonen*.)

För nålarna och varje tygkvalitet har detaljerade uppgifter antecknats i ett formulär för kontroll av prissättningen av importvaror, som skulle insändas till Folkförsörjningsministeriets prisavdelning: den brittiska säljarens faktura, datum för förtullning, vikt, Cif-fakturavärdet i brittiska pund och omräknat i finska (synnerligen inflationsdrabbade) mark, omsättningsskatt, frakt- och speditörskostnader, försäkring, transport till eget lager, ränta och bankkostnader. Fakturaduplikat har förstås bifogats. Till ansökan har också fogats prover i form av tygstycken som ger akten dess karakteristiska utseende.

Vänder man på formuläret hittar man ytterligare noggranna uppgifter om varuslag och benämning, vikt, anskaffningspris, tull- och andra kostnader och slutligen den sökandes förslag till partiförsäljningspris och minutförsäljningspris. De av prisavdelningen fastställda priserna har antecknats i grannkolumner. En notering på formulärets framsida meddelar slutligen Folkförsörjningsministeriets beslut rörande pris och försäljningsprovisioner. Beslu-

tet meddelas i folkförsörjningsministerns ställe av en byråchef som undertecknat beslutet.

Redan en hastig granskning av dessa akter förklarar varför Folkförsörjningsministeriets prisavdelning hann producera ett imponerande arkivbestånd: ca 250 hyllmeter handlingar. Materialet ger insyn i enskilda företags prisbildning, varuimport, tillåtna vinst m.m., och är i sig unikt. Det ger inblickar i ett reglerat mikrokosmos som i dagens varuflöde kan kännas främmande. Forskarna har än så länge främst visat intresse för bilden på makroplan, där t.ex. det stora brittiska inslaget i varuimporten som känt berodde på att intäkterna från den finländska trävaruexporten till Storbritannien möjliggjorde motsvarande import. (Här har vi förklaringen till de många brittiska bilarna i Finland på 1950- och 1960-talet.) Någon kunde gärna för omväxlings skull se på de små företagens import av t.ex. tyger och säkerhetsnålar.

Eftersom Folkförsörjningsministeriets arkiv hänför sig till en period av undantagsförhållanden har en stor del av arkivet bevarats varaktigt. Där finns mycket att inhämta.

Den ena skribenten, överinspektör Aila Narva går inom kort i pension efter lång och trogen tjänst vid Riksarkivet.

■ Handlingarna angående firma *Hugo Silvonen*s ansökningar om fastställelse av pris och försäljningsprovisioner för ett parti ylleveror belades i tiden med sekretess, vilket framgår av stämpeln SALAI-NEN (HEMLIG) till höger. Uppgifterna om pris och provisioner var en affärshemlighet. Akten ingår i Folkförsörjningsministeriets arkiv i serien Ansökningar och beslut om fastställelse av pris (1 282 arkivboxar). Foto: Tomi Mustikka.

13975

Hin

hakem

IX 1948

Kangas

Hugo

SALAINEN

Vert. As. kok. 650/51
1 § 1 mom. 1 kohta

" 129 Miesten

" 130 Miesten pujolilvi 1948

" 131 Kaulaliina 193

Hintoihin sisältyy 2 %:n kassa-alennus.

Ministerin sijasta:

Apulaisosastopäällikkö

Toivo Rutikainen

Toimistopäällikkö

Eero Kangasniemi

HD 83666 KHM 1948.

KH-lom. N:o O 170.

3006-48.

KH-lomake N

Workshoparbete i Uppsala. Läs artiklen
 "Kontinuitet och förnyelse i balans" s. 30.
 Foto: Jenny Odell.

Indhold

Hovedredaktøren <i>Leon Jespersen</i>	2	Små skridt med digitalisering af kirkebøger <i>Eiríkur G. Guðmundsson</i>	34
"Provinsakvariet" lukker..... <i>Jørgen Mikkelsen</i>	3	Islands Nationalarkivs nye hjemmeside..... <i>Benedikt Jónsson</i>	36
At flytte et landsarkiv - Om nedlæggelsen af Landsarkivet i København.....	5	Välkommen till de Nordiska arkivdagarna i Tavastehus.. Arkivernes Dag 2001	37
<i>Karl Peder Pedersen</i>		Arkivernes Dag i Danmark..... <i>Leon Jespersen</i>	38
Arkivformidling af digitale arkivalier – kan vi forstå digitale arkivalier om 100 år?	6	Arkivens Dag i Finland <i>Christina Forssell</i>	39
<i>Ann-Kristin Egeland</i>		Arkivernes Dag i Island <i>Benedikt Eyþórsson</i>	40
Hvordan styrer man flytningen af 2,5 mio. arkivæsker? <i>Hans C. Christensen og Sarah Lund Pedersen</i>	8	Protest! – Arkivdagen i Norge <i>Maria Press og Runhild Seim</i>	41
Hist Masters Voice – Statens Arkiver i en krisetid!..... <i>Asbjørn Hellum</i>	10	Konst-iga handlingar – Arkivens Dag i Sverige <i>Cia Hipfl och Maria Larsson-Östergren</i>	42
Indsigt og indflydelse – refleksioner på baggrund af et seminar i Statens Arkiver	12	Internationell arkivdeklaration <i>Karin Åström Iko</i>	43
<i>Pernille Grouleff Poulsen og Lars Vangen Christensen</i>		Institutionen – Akranes Regionalarkiv <i>Gerður Jóhanna Jóhannsdóttir</i>	44
Forskarna vill delta i digitaliseringsbesluten..... <i>Mikael Korhonen</i>	14	Nils G. Bartholdy – 70 år <i>Leon Jespersen</i>	47
Den europeiska ekonomiska krisen och Arkivverkets organisationsreform	16	Torbjörn Hörnfeldt är udsedd till expert i utredning.... <i>Maria Nordström Jarnryd</i>	48
<i>Jussi Nuorteva</i>		Mellem København og Tranquebar. På rejse med Asiatisk Kompagnis skib Kronprinsessen af Danmark 1748-1750	49
Informationsförvaltningslagen – förvaltningens verksamhet kräver samordning av den offentliga information och informationssystem	18	<i>Finn-Einar Eliassen</i>	
<i>Päivi Happonen</i>		Jussi Jääskeläinen disputerade <i>Pertti Hakala</i>	50
DIAS – Norsk prosjekt for å etablere digitale arkivdepoter..... <i>Trond Sirevåg</i>	20	En arkivbok til inspirasjon. Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret.....	51
Den norske Arkivarforeningen er 75 år	24	<i>Maria Press</i>	
<i>Vilhelm Lange</i>		En arkivpenn som har satt spor. Artikler av Ole Kolsrud	52
Sikring av departementsarkiv etter terrorangrepet 22. juli	25	<i>Maria Press</i>	
<i>Stian Norli og Ole Gausdal</i>		Arkiven sjunger – nedslag i svensk musikhistoria <i>Kate Gebele</i>	53
NS-møteprotokoll 1934-1945..... <i>Ole Kolsrud</i>	28	Dokumentet – Bland tyger och nålar <i>Aila Narva & Pertti Hakala</i>	54
Palats för barn i konkurs..... <i>Maria Nordström Jarnryd</i>	29		
Kontinuitet och förnyelse i balans..... <i>Björn Jordell</i>	30		
Bokrelease på Riksarkivet <i>Åsa Karlsson och Peter Ståhl</i>	32		